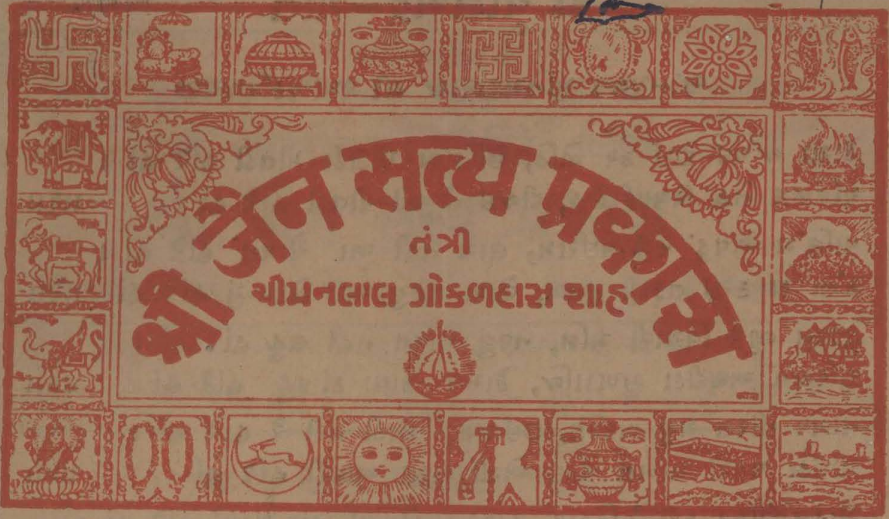

14/3-4

અનંદવાદ : ત્ર. સ. ૨૦૦૫, પોષ વાદ ૧ : તા. ૧૫-૧-૪૬ : શનિવાર

વિષય-દર્શન

- ૧ શ્રીયૂક્તિભદ્ર-ગીત : પૂ. સુ. મ. શ્રી. રમણિકવિજયજી : ટાઇટલ પાનું-૨
- ૨ જૈન સંપન્ન અથત યને ! : સંપાદકીય : ૪૬
- ૩ 'શ્રી. સુરિમંત્રકૃષ્ણ-સન્દોહ' (સમાધોષના) : પૂ. સુ. મ. શ્રી. કુરંધરવિજયજી : ૫૨
- ૪ ભદ્રારક શ્રી વિજયલક્ષ્મીસુરિ : પૂ. સુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી : ૫૪
- ૫ જન્મ જિસેવ તે મુલાવીરકસલ : શ્રી. હીરાલાલ ર. કાપડિયા : ૫૭
- ૬ યુરુશિખરની પગથી પર : શ્રી. મોહનલાલ હીપચંદ ઓક્સી. : ૬૨
- ૮ શ્રીજગન્નંદ્રમૂરિકા સં. ૧૨૯૯ કા એક પ્રાચીન વ્યવસ્થાપત્ર : શ્રી અગરચંદજી નાહટા : ૬૫
- ૯ હીમલાયા, હોટાલા, નાંદીયા વગેરે તીર્થોની યાત્રા : પૂ. સુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી : ૬૭
- ૧૦ સુ. શ્રી. સોમવિમલકૃત લક્ષ્મીમાન (ન્યાયોત્તિ) : પૂ. સુ. મ. શ્રી. રમણિકવિજયજી : ૭૨
- ૧૧ શીશોદિયા ઓસવાલ સંબંધી વિશેષ જ્ઞાતબ્ધ : પૂ. સુ. મ. શ્રી. જ્ઞાનવિજયજી : ટાઇટલ પા.-૩ ।

લગભગ-વાર્ષિક બે રૂપિયા : આ અંકનું મૂલ્ય-ત્રણ આના

ACHARYA SHRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR

SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA

Koba, Gandhinagar - 382 007.

Ph. : (079) 23276252, 23276204-05

Fax : (079) 23276249

શ્રી યૂલિભદ્ર-ગીત

સં.-પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી રમણિકવિજયજી

- કોશા જંપઈ દોઈ કર જોડિ, છોડિ મ પીઝડા પ્રીતડી હારે હાં ।
 યૂલિભદ્ર નેહ ઊપાઈ છેહ, દીજઈ તે સ્ત્રી રીતડી હારે હાં ॥૧॥
- વાલિંમ એવડું રચું વધરામ, લાગ નહી આ ચોમતું હારે હાં ।
 કંતા કા કરઈ તરૂણી ત્યાગ, લોગ ભદ્યુ આ લોગવ્યું હારે હાં ॥૨॥
- જીવન જૂડ વિચારી મજિ, નવલું ચોવન નહી લહુ હારે હાં ।
 સુરિજન અજીદીદા સુખજાજિ, કોમલ કાયા કાં હહુ હારે હાં ॥૩॥
- નાગર નીરસ થયું બઈદલ, છઈતપણું છોડી કરી રે હારે હાં ।
 પીઉડા પહરી ધાબલ વેસ, એસી ભક્ષા આદરી હારે હાં ॥૪॥
- મોહન મુકુટ કરી પરિહાર, હાર ન હીયડઈ તુઝ જમઈ હારે હાં ।
 મનોહર મેહલો સિઈર નીસાર, એકલડું અવડો ભમઈ હારે હાં ॥૫॥
- યૂલિભદ્ર આતે વાડી વજ, આતે કેવિ ખડોખલી હારે હાં ।
 રસીઆ રંગિ રમતુ જેહ, તે ચિત્રસાલી આવલી હારે હાં ॥૬॥
- યૂલિભદ્ર આતે હીડોલાટ ખાટ, સોવિન હીરે જીરે હારે હાં ।
 સુરિજન સેજિ સુંહાલી સોઈ, તુઝ પાષઈ સૂની પડી હારે હાં ॥૭॥
- લોગી ભમરા માલતી મોહ, ખિજુ મેહલી સકતુ નહી હારે હાં ।
 ફરી ફરી લેતુ રસ બહુ વાર, પ્રીતિ પતુતા કિહાં ગઈ હારે હાં ॥૮॥
- યૂલિભદ્ર ન ઘટઈ તુઝનઈ એમ, પ્રેમ કરી જે પરડુ હારે હાં ।
 જીવન જઈ વંછડે મુઝ એમ, તુ નિશ્ચિત મનિ આદરુ રે હારે હાં ॥૯॥
- પીઝડા પાલુ પૂરવ પ્રીતિ, ચીંત કરુ હવઈ માહરી રે હારે હાં ।
 યૂલિભદ્ર મેહલુ મનથી ભંતિ, હું દાસી હું તાહરી રે હારે હાં ॥૧૦॥
- કોશા સાંભલિ સાચી વાત, ખોદ્યું મુનિ સમરસ ભરિઉ રે હારે હાં ।
 કોશા એ સંસાર અસાર, જાંણીનઈ અઘે પરિહરિઉ રે હારે હાં ॥૧૧॥
- કોશા વિષય લહઉ વિષ જેમ, તે મનથી મુંકુ પકુ હારે હાં ।
 કોશા જી રાખુ તુઝે નેહ, તુ સમકિત વ્રત આદરુ રે હારે હાં ॥૧૨॥
- કોશા સુણી મુનિવર ઉપદેશ, સમકિત સીલ અંજી કરી રે હારે હાં ।
 સેવક કહઈ મુનિવર કર જોડિ, મુનિ સંગઈ ભવજલતરી રે હારે હાં ॥૧૩॥

આ ગીત પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી મહારાજ શ્રીકાંતિવિજયજીના ભંડારની
 નં. ૧૩૧૮ ની પ્રતિ ઉપરથી ઉતારીને અહીં આપ્યું છે.

॥ॐ अहम् ॥

અવિલ ભારતવર્ષીય જૈન ચતુર્માસ મૂર્તિપૂજક મુનિસમ્મેલન સંસ્થાપિત
શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિનું માસિક મુખપત્ર

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

જેશિંગમાઈકી વાડી : ઘીકાંટા રોડ : અમદાવાદ (ગુજરાત)

વર્ષ ૧૪ || વિક્રમ સં. ૨૦૦૫ : વીરનિ. સં. ૨૪૭૫ : ઈ. સ. ૧૯૪૯ || કર્માંક
અંક ૩-૪ || માર્ગસર-ચોપ વડિ ૧ : શનિવાર : ૧૫ મી ડીસે.-અન્ય. || ૧૧૯-૧૬૦

જૈન સંઘ જાગૃત બને !

[સંપાદકીય]

મુંબઈની ધારાસભામાં કાયદાનું રૂપ આપવા માટે “ ધી યોગ્યે કાસ્ટ ડીસ્ટીંકશન રીમુવલ એક્ટ ” નામે એક બિલ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ બિલનો અનુવાદ અહીં નીચે આપવામાં આવે છે. આ બિલને કાયદાનું રૂપ લે તો એ અમલમાં આવતાં કેાઈ પણ વ્યક્તિ સરકારી કે સરકાર માન્ય સંસ્થાઓમાં પોતાને ‘ જૈન ’ તરીકે નહીં યોગ્યભાવી શકે. આ બિલ એટલું સ્પષ્ટ છે કે એ માટે વિશેષ લખવાની જરૂર નથી. અમે જૈન સંઘનું ધ્યાન આ બિલ તરફ દોરીએ છીએ અને આ માટે સત્વર જાગૃત બની ઘટતાં પગલાં લેવા વિનવીએ છીએ. મૂળ બિલનો અનુવાદ આ પ્રમાણે છે:—

“ જ્ઞાતિભેદ નિવારક ધારો ”

લેલરલેટીવ એસેમ્બલી બીલ નં. ૮૫ એક ૧૯૪૮

હિંદુઓમાં જ્ઞાતિભેદનો સત્તાવાર સ્વીકાર દૂર કરવાનો ધારો.

દેશની મજબૂતાઈના હિત માટે એ જરૂરી છે કે જ્ઞાતિભેદનો સત્તાવાર સ્વીકાર થવાનું અટકી જવું જોઈએ, તેથી નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવે છે.

૧. (૧) આ ધારાને ધી યોગ્યે કાસ્ટ ડીસ્ટીંકશન રીમુવલ એક્ટ, ૧૯૪૮ (મુંબઈનો જ્ઞાતિભેદ નિવારક ધારો, ૧૯૪૮) કહેવો.

(૨) આ ધારો આખા મુંબઈ પ્રાંતને લાગુ પડશે.

(૩) આ ધારો તુરત જ અમલમાં આવશે.

૨. (૧) ‘ હિંદુ ’ શબ્દ હિંદુધર્મના અને હિંદુધર્મ સ્વીકારનાર કુટુંબમાં જન્મેલ બધા જ શખ્સોને લાગુ પડે છે; અને તેમાં હિંદુસ્તાનના બધા જ હિંદીઓનો સમાવેશ થાય છે, સિવાય કે, જેઓ ક્રિશ્ચિયન, યહુદી, મુસ્લીમ, પારસી કે શીખ હોય.

(૨) બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર અને હરિજનના સામાન્ય વર્ણનમાં આવતી ફરેક જ્ઞાતિ અને પેટાજ્ઞાતિનો 'જ્ઞાતિ' શબ્દમાં સમાવેશ થાય છે; પછી તે ગમે તે સ્થાનિક નામે ઓળખાતી હોય.

(૩) સરકાર હસ્તક આલતા પ્રાંતના વહીવટ—ધારાસભાને લગતો, અગ્નીકચુટીવ કે ન્યાયને લગતો—કે લોકલ યોડી, કે ધારાસભાના કાયદા કે એગ્નીકચુટીવ હુકમથી અસ્તિત્વમાં આવેલ, સ્વીકારાયેલ કે મદદ અપાતી બીજી સંસ્થાઓના કાબુ નીચે આવતી કોઈ પણ બાબતનો 'સત્તાવાર' કે 'બહેર' શબ્દના અર્થમાં સમાવેશ થાય છે.

૩. કોઈ કાયદો કે રૂઠીનો વિરોધ હોય તો તેને નહિ ગણકારતાં, આ ધારાથી સત્તાવાર હેતુઓ માટે હિંદુઓમાંના જ્ઞાતિઓના કે પેટા જ્ઞાતિઓના બધા જ લેહો રદ કરવામાં આવે છે.

૪. (૧) આ ધારો અમલમાં આવ્યા પછી, કોઈ સત્તાવારના કે બહેર હેતુ માટે કોઈ હિંદુને જ્ઞાતિ કે પેટાજ્ઞાતિના વર્ણનથી ગણવાશે નહિ કે તે રીતે પોતાને વર્ણવવાની તેને ફરજ પાડી શકાશે નહિ.

(૨) સરકાર, લોકલ યોડીઝ કે બીજા શખ્સો કે સંસ્થાઓ કોઈ જ્ઞાતિ કે પેટાજ્ઞાતિ-પર આધાર રાખનાર નોકરી આપતી કે ગોતતી કોઈ બહેરાત કે બહેરબંધર છાષામાં કે સાર્વિકોમાં આપી શકશે નહિ કે છપાવી શકશે નહિ.

૫. જે કોઈ ઉપરની કલમ ૪નો લાગ કરશે તેને એક મહિનાથી વધારે નહિ તેવી સારી કેઢની અથવા રૂપિયા એક હજારથી વધારે નહિ તેવી રકમના ઢંડની અથવા બન્ને પ્રકારની સજા કરવામાં આવશે.

૬. સત્તાવાર હેવાલો, પત્રકો, ધારાસભાનાં કાયદાઓ અને હુકમો, કાયદાની જરૂરિયાતો અને વહીવટી હુકમોમાં જ્યાં જ્યાં જ્ઞાતિ અને પેટાજ્ઞાતિને લગતી વાત હોય ત્યાં ત્યાં તે વાત અસ્તિત્વમાં નથી એમ માનવાતું છે.

હેતુઓ અને કારણોની હુકીકત

દેશની મજબૂતાઈના કિત માટે હિંદુઓમાંના જ્ઞાતિલેહ ફર કરવાનો અને જ્ઞાતિરહિત હિંદુ સમાજને પ્રોત્સાહન આપવાનો સમય આવી ચૂક્યો છે. આ દિશામાં પ્રથમ પગલાં તરીકે હિંદુસમાજના અન્તર્ગત જ્ઞાતિ અને પેટાજ્ઞાતિઓના બધા લેહનો સત્તાવાર સ્વીકાર ફર કરવાની આ મામળી છે. આ ધારો આ હેતુને આગળ લાવવા ને અમલમાં મૂકવા માટે છે.

મુંબઈ ૧૧ મી નવેમ્બર, ૧૯૪૮

કુલસિંહુજી બી. ઠાલી.
એસ. કે. શેવડે
સેક્રેટરી, મુંબઈ ધારાસભા.

આંક ૩-૪]

“ શ્રી સૂરિમન્ત્રકલ્પસંહોહ ”

[૫૧

આ બિલમાં ઘટતો ફેરફાર કરાવવાની ખાસ જરૂર છે.

આ ઉપરાંત મુંબઈ પ્રાંતનાં ધાર્મિક ટ્રસ્ટો વગેરેની તપાસ માટે મુંબઈ સરકારે નીમેશ તેંડુલકર કમિટીનેા અહેવાલ અને એ કમિટીની ભલામણો પ્રગટ થઈ ગઈ છે. આ સમગ્ર અહેવાલ અને ભલામણોનો પણ ઝીણવટપૂર્વક અભ્યાસ કરીને એ અંગે જે કંઈ આપણે સૂચવવા જેવું હોય તે મુંબઈ સરકારને સત્વર લખી જણાવવાની પણ ખાસ જરૂર છે.

આ બંને કાર્યો કાયદાતુ ઝૂપ ધારણ કરે તે પહેલાં તેમાં ઘટતો જરૂરી ફેરફાર નહીં કરાવીએ તો પાછળથી ખૂબ મહેનત કરવા છતાં કશું પરિણામ નહીં આવે.

આશા છે, આપણા આગેવાનો આ માટે ભગત બની અત્યારથી જ પ્રયત્નશીલ બનશે.

“ શ્રીસૂરિમન્ત્રકલ્પસંહોહ ”

[એક ટૂંકી સમાલોચના]

લેખક:—પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી હુરંધરવજયજી

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચ પરમેષ્ઠી કહેવાય છે. તેમાં જે આત્મા ગૃહસ્થપણાનો ત્યાગ કરી-અગાર હોડી-અણગાર બને છે, જિનેશ્વર પ્રતિપાદિત પંચ મહાવ્રત વગેરે આચારને પાળે છે તે મુનિ કહેવાય છે. મુનિધર્મમાં વિકાસ સાધી આમળ વધતો આત્મા યોગોદ્ધનના આરાધનક્રમે ‘ઉપાધ્યાય’ પદ મેળવે છે, તે ઉપાધ્યાય કહેવાય છે. વિશિષ્ટ શક્તિ સંપન્ન આત્મા વિધિવિધાન કરવા કરાવવા—આચારતુ પાલન સારી રીતે થાય તેમ વર્તવું—ઇત્યાદિ યોગ્યતા મેળવે છે ત્યારે ‘આચાર્ય’ પદ પર સ્થાપિત થાય છે તે આચાર્ય કહેવાય છે.

જિનજ્ઞાસનમાં આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ ત્રણ ગુરુ કહેવાય છે. વર્તમાનમાં ભરતમાં ગુરુ તરીકે ગણાતા ત્રણ વિદ્વજાન છે. દેવ તરીકેના બંનેનો માર્ગ અવરુદ્ધ છે.

આચાર્યનો પર્યાયવાચક શબ્દ સૂરિ છે. તે-આચાર્ય મા સૂરિ-પદ પર સ્થાપિત થવા માટે વિશિષ્ટ વિધિવિધાન કરવું પડે છે. આચાર્યપદનાં વિશિષ્ટ વિધિવિધાનોમાં જ તે પદનું મહત્ત્વ સમાયું છે. ગમે તે માણસ ગમે તે રીતે તે વિધિવિધાનો બાધી શકતો નથી તેમ કરી પણ શકતો નથી. તે અવિધિએ કરવા જનાર, પારદ-રસ અવિધિએ ખાનારની માફક, પસ્તાય છે. કુપથ્ય કરનારને જેમ પારો ફૂટી નીકળે છે તેમ અવિધિએ વિશિષ્ટ અનુષ્ઠાનો આચરનાર વિભ્રમિત થઈને જીવનસર્વસ્વ ગુમાવે છે. માટે જ એવાં વિશિષ્ટ અનુષ્ઠાનો વિશિષ્ટ મહાપુરુષો પાસે સચવાયેલાં રહે તે હિતાવહ છે.

૫૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૧૪

પ્રસ્તુત 'શ્રીસુરિમંત્રકલ્પસ દોહ' તાજેતરમાં કુંવરજી હીરજી હેહા-નદીયા (કચ્છ) તરફથી પ્રકટ થયો છે. તેનું સંપાદનકાર્ય પંડિત અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ, ન્યાય-તીર્થે કર્યું છે. અંચનું પ્રાસિરથાન-સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ છે. આ ગ્રન્થમાં ભુદા ભુદા સુરિમંત્રોના કલ્પો અને આત્માયો આપવામાં આવ્યા છે. સાથે ગૂજરાતીમાં તેનો અનુવાદ પણ આપ્યો છે. આવા પ્રકાશનો થાય તે સુકત છે કે અચુકત એથી સુઘ-સમગ્નૂ અણુભવવા નથી, અને આગ્રહી-અગ્રોને એ કહેવાનો કાંઈ અર્થ નથી.

અહીં ખાસ તો કહેવાનું એ છે કે આવું મહત્વનું પ્રકાશન કરતાં પ્રકાશક અને સંપાદકે જે ખૂબ ચીવટ રાખવી જોઈએ તે પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં બહુ જ ઓછી સચવાણી છે. તે તે વિષયના નિષ્ણાત-આત્માયના જાણુ મહાપુરુષો પાસે તેનું યથાવસ્થિત હાઈ સમજવું જોઈએ ને પછી જ કલમ ઉડાવવી જોઈએ, નહિ તો કાંઈકને બદલે કાંઈક લખાઈ જાય, જે અનેક પ્રકારે અનેકને અનર્થકર થાય.

આ પુસ્તકમાં એવું ઘણું સ્થળે થવા પામ્યું છે. તે માટે નીચેના એક બે પ્રસંગો પૂરતા છે.

(૧) “ મવિષ્યા વર્તમાના યે, સૂરયઃ સ્વ-પરગચ્છાઃ ॥

પતિત્વા પાદયોસ્તેષાં, તાન્ વિજ્ઞપયામ્યદઃ ॥ ૧ ॥ ”

આ શ્લોક પ્રસ્તુત ગ્રન્થમાં આપેલ 'દુર્ગપદવિવરણુ'માં 'આત્મગુણ'ની સ્ફર્યાત-નો છે. આત્મગુણમાં કર્તાએ પોતાની ગૂઠ વાતો જણાવી છે. તેના આરંભના આ શ્લોકનો અર્થ સાધારણુ સંસ્કૃત સમજતો માણુસ પણુ નીચે પ્રમાણુ સમજી શકે તેમ છે:—

'પોતાના અને પરના ગચ્છમાં ભવિષ્યમાં થનારા અને વર્તમાનમાં વિદ્યમાન જે આચાર્યો છે તેમના પશમાં પડીને તેઓને આ (નીચે જે કહેવાનું છે તે) હું કહું છું.'

ભાષાન્તર કર્તાએ ઉપરોક્ત શ્લોકનો અર્થ નીચે પ્રમાણુ લખ્યો છે:—

'પોતાના અને બીજાના ગચ્છમાં રહેનારા જે સુરિઓ વર્તમાનમાં છે અને ભવિષ્યમાં થશે તેમને તેમના પતન અને ઉન્નતિ માટે આ કહું છું.'

આવા પ્રકારનો અર્થ સંસ્કૃતનો જાણુકર કઈ રીતે કરે તે જ ન સમજાય એવું છે. 'ઉન્નતિ' માટેનો કાંઈ પણુ શબ્દ શ્લોકમાં નથી ને 'પાદયો:'નો અર્થ સર્વથા ઊડી દેવાયો છે. 'પતિત્વા'નો અર્થ પતન કરવામાં આવ્યો છે. આમ ઘણું જ વિચિત્ર બની ગયું છે. સંસ્કૃતને નહિ જાણુનાર જે કેવળ ગૂજર-અનુવાદ વાચે તો તેને આથી કેવા ભાષા સંસ્કાર પડે તે પણુ ઉપરના લખાણુમાં સ્પષ્ટ જણાય છે.

વળી તે પછીનો બીજો શ્લોક આ પ્રમાણુ છે:—

“ સર્વસાવઘસેવ્યસ્મિ. તાદગૂ વિદ્યાગુરુર્નમે ॥

તાદગૂમન્ત્રગુરુર્નામૂત્ , હતો લિજ્ઞોપજીવકઃ ॥ ૨ ॥ ”

આ શ્લોકનો અર્થ સામાન્યપણુ મંત્રાદિકલ્પોના વાચનનો જેને પરિચય હોય તેને આ પ્રમાણુ સમજાય:—

અંક ૩-૪]

‘શ્રી સૂરિમન્ત્રકલ્પસંહોહ ’

[૫૩

‘સર્વ સાવણ(સાધુધર્મમાં ઠીક ન ગણાય-તે)ને^૧ સેવનારો હું છું. મને તેવા પ્રકારનો (એટલે મંત્ર-વિદ્યાના આમ્નાયોનો જાણકાર) ગુરુ મળ્યો નથી, તેમ તેવા પ્રકારનો મંત્રગુરુ પણ મળ્યો નથી. લિંગ ઉપર જીવનાર હું હણ્યો છું.’

આ સ્પષ્ટ ભાવને બદલે જે કેવળ શબ્દાર્થ જ કરવામાં આવે કે અન્યથા આધોપાદો કરવામાં આવે તો ભ્રુ^૨ જ સમજાય એ સ્વાભાવિક છે. આ ભાષાન્તરમાં તેવી જ વિચિત્રતા થઈ છે, તે નીચેના અનુવાદથી જોઈ શકાય છે.

‘હું બધી સાવણ (પાપકારી વસ્તુઓ)નો સેવનારો છું, એવા પ્રકારનો મારો ગુરુ નથી, અને એવો મંત્રગુરુ પણ થયો નથી. ખરેખર લિંગ-વેશ ઉપર જીવનારો ગુરુ નાશ પામ્યો છે.’

મૂળમાં નથી છતાં ભાષાન્તરમાં ‘ગુરુ’ શબ્દ છેલ્લે ધરનો ઉમેરવામાં આવ્યો છે. ને અર્થ તો ફેટલાયે અજ્ઞાતા ખ્યાલો બંધાવે એવો કરાયો છે. વળી આગળ જોઈએ:—

(૨) “ સર્વત્ર સ્તુત્યાદૌ પ્રણવાઃ, સ્વપરેષુ શાન્તિતુષ્ટિકૃતે ॥

માયા વશ્યક્ષોમે શ્રીજ્ઞાનશ્રીમતિસ્ત્ય(ત્)સ્ત્યૈ ॥ ૧ ॥ ”

આ શ્લોક શ્રીમેરુતુંગસૂરિવિરચિત ‘સૂરિમુખ્યમંત્રકલ્પ’ના આરંભમાં નવમો છે. તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે:—

‘પ્રણવો-હૃંકારો સ્તુતિની શરૂઆતમાં સર્વ રથને પોતાની અને પરની શાન્તિ અને તુષ્ટિને માટે છે. માયા-હૃંકાર વશીકરણ અને ક્ષોભને માટે છે, અને શ્રી (શ્રી)કાર જ્ઞાન-લક્ષ્મી (શોભા) મતિ તથા તૃપ્તિને માટે છે’

અનુવાદમાં અર્થ નીચે પ્રમાણે કર્યો છે:—

‘ સર્વત્ર સ્તુતિ વગેરેમાં પ્રણવમંત્રો પોતાની તથા ખીજની શાન્તિ અને સંતોષ માટે, માયા વશીકરણ અને ક્ષોભમાં જ્ઞાન અને યુક્તિની તૃપ્તિ માટે હોય છે’

આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે અનુવાદકારને શ્લોક નથી સમજ્યો એટલે જેમ તેમ અર્થ લખી નાખ્યો છે.

આવું ડગલે ને પગલે આખા ગ્રન્થમાં થયું છે. એટલે હવે તો અવસરપ્રાપ્ત એટલું કહેવું જરૂરી છે કે આ ગ્રન્થનો કોઈ પણ વાચનાર ગુરુગમ સિવાય ભૂલેચૂકે પણ એ ગ્રન્થનો સ્વયં ઉપયોગ કરવાનું સાહસ ન કરે.

જાણકારની સહાય વગર જનતા સમક્ષ આવાં રહસ્યો મૂકવાનાં સાહસો પણ જનતાના હિતને માટે ફરી કોઈ ન કરે, એટલું આ ઉપરથી તાત્પર્ય કાઢવું જોઈએ.

સાથે આવાં રહસ્યો મહાનુભાવો પાસે રહે ને ઉચિત રીતે જળવાય એ જ હિતકર છે. હિતને માટે યોગ્યેલાં વિધાનો અનુચિત રીતે ફેલાય અને અહિત કરે તે કરતાં એ અપ્રગટ રહે અથવા કોઈ કારણસર નામશેષ થઈ જાય તો પણ એમાં વિશેષ હાનિ નથી.

સં. ૨૦૦૫, કાર્તિક કૃષ્ણ ૯, ગુરુ

તા. ૨૫-૧૧-૪૮

ભટ્ટારક શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ

...તેઓને ગાયકવાડ સરકારે આપેલી સન્નહ

લેખક:-પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનવિજયજી (ત્રિપુટી)

તપાગચ્છીય આચાર્ય ગુણરત્નસૂરિએ ભગવાન મહાવીરસ્વામીથી પોતા સુધીનો અવિચ્છન્ન ગુરુક્રમ આપ્યો છે અને તે એવો ઇતિહાસસદ્ધ આપ્યો છે કે, તે પછીના ખીજા ગચ્છના પદ્માવલીકારોએ પણ તે જ ગુરુક્રમને પ્રામાણિક માનીને પોતાની ગુરુ-પરંપરામાં અપનાવ્યો છે. આ તપગચ્છમાં જન્મદ્વયુ શ્રી હીરવિજયસૂરિ પ્રાભાવિક જ્ઞેનાચાર્ય થયા છે. તેઓએ અકબર બાદશાહને પ્રતિબોધી સત્યધર્મપ્રેમી બનાવ્યો હતો અને હિંદુ સમાજ પર ઠોકો ખેસાડેલ 'જજીયાવેરો' નામના ગુલામીભર્યાં વેરને કાયમને માટે ભૂંસાવી નાખ્યો હતો. તેમની પાટે અદ્ભુત મહિમાવાલા આચાર્ય શ્રી વિજયસેનસૂરિ થયા છે. તેઓનું સ્વર્ગમન વિ. સં. ૧૬૭૨માં અકબીપુર(ખંભાત)માં થયું.

આ આચાર્ય પછી તપગચ્છ પાંચ શાખામાં વહેંચાઈ ગયો હતો.

૧ સંવેગીશાખા—તેઓના પટ્ટધર આ. શ્રી વિજયદેવસૂરિ, તેમના પટ્ટધર આ. શ્રી વિજયસિંહસૂરિ, તેમના શિષ્ય પં. સત્યવિજયગણી મહારાજે ક્રિયોદ્ધાર કરી મુનિમાર્ગને શરૂ રાખેલ છે. મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણી અને મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પણ તેઓની સાથે હતા. પૂ. પંચાસજી મહારાજની પરંપરા આજ સુધી વિદ્યમાન છે. આ શ્રી આણુંદવિમલસૂરિના શિષ્ય મુ. મ. શ્રી ઋદ્ધિ-વિમલજી, જન્મદ્વયુ શ્રી હીરવિજયસૂરિના શિષ્યો ઉ. શ્રી. સહજસાગરજી અને મુનિ શ્રી તિલકવિજયજીના શિષ્યપરંપરાના મુનિઓ પણ સંવેગીશાખામાં સામેલ મનાય છે.

૨ દેવસુરગચ્છ—આચાર્ય શ્રી વિજયદેવસૂરિના પટ્ટધર આ. શ્રી વિજયસિંહસૂરિના પ્રપટ્ટધર આ. શ્રીવિજયપ્રભસૂરિની શિષ્યપરંપરા “દેવસુરગચ્છ” તરીકે ઓળખાય છે, જેની યતિ પરંપરામાં અનેક શ્રીપૂજો થયેલા છે. આ ગચ્છમાં વીસા ઓસવાલને જ ભટ્ટારક પદ આપવામાં આવે છે તેથી આ ગચ્છનું ખીજું નામ ઓસવાળ ગચ્છ છે.

૩ આણુંદસુરગચ્છ—આચાર્ય વિજયસેનસૂરિના પ્રપટ્ટધર વિજયાનંદસૂરિથી આ ગચ્છ શરૂ થયો છે. આ ગચ્છ ઉપાધ્યાયોએ મળીને ચલાવ્યો છે. આ. વિ. આનંદસૂરિ પોરવાડ હતા તેમ જ પોરવાડો તેમની આઘામાં હતા તેથી આ ગચ્છનાં ખીજાં નામો ઉપા-ધ્યાય મત અને પોરવાડગચ્છ છે. તેમજ એનું આણસૂર ઉપાધિમત એવું વિકૃત નામ પણ મળે છે. આ પરંપરામાં પણ અનેક શ્રીપૂજો થયા છે.

૪ સાગરગચ્છ—નગરશૈલ શાંતિદાસ શેઠે સં. ૧૬૮૬માં અમદાવાદના મહાવીરસ્વામીના દેરાસરમાં મહોપાધ્યાય મુક્તિસાગરજીને આચાર્ય શ્રી વિજયદેવસૂરિના વાસક્ષેપથી સૂરિપદ આપ્યું, તેનાથી આ ગચ્છ ચાલ્યો છે. આ ગચ્છમાં પણ અનેક શ્રીપૂજો થયા છે.

૫ વિમલગચ્છ—આચાર્ય શ્રીઆનવિમલસૂરિએ સં. ૧૭૪૯માં ક્રિયોદ્ધાર કર્યો હતો. અને આચાર્ય વિજયપ્રભસૂરિના વાસક્ષેપથી આચાર્ય થયા હતા. તેમનાથી આ ગચ્છ ચાલે છે.

આજે આ પાંચે શાખાઓ મળી રૂપે કાયમ રહી નથી, પણ એ બધી તપગચ્છમાં સામેલ થઈ ગયેલ છે. અને સંવેગશાખાના વિજય, વિમલ અને સાગર નામોવાલા મુનિઓ વિદ્યમાન છે. જાન શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ આનંદસુરગચ્છમાં થયા છે, જેની પરંપરા નીચે મુજબ મળે છે:—

૫૬ આચાર્ય વિજયસેનસૂરિ—ભગવાન મહાવીરથી ઓગણસાઠમી પાટે થયાં.

અંક ૩-૪]

ભટ્ટારક શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ

[૫૫]

૬૦ આચાર્ય (વિજય)તલકસૂરિ—વીસનબરમાં શા દેવજી રહેતા હતા. તેની પત્ની જ્યવંતીએ રૂપજી અને રાયજી એમ બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો. આચાર્ય શ્રી વિજયસેનસૂરિ ખંભાતમાં શેઠ રાજિયા-નાજીવાની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા પધાર્યા હતા ત્યારે તે જ ઉત્સવમાં આ ચારે જણે આચાર્યજીના હાથે દીક્ષા લીધી. તે ચાર પૈકીના બે પુત્રોનું ૧ રત્નવિજય અને ૨ રામવિજય નામ રાખ્યું હતું. રામવિજયજી યુદ્ધશાળી હતા, એટલે શાસ્ત્ર બહુ પંન્યાસ થયા હતા. તેમને ઉપાધ્યાય સોમવિજયજી વગેરેએ સં. ૧૬૭૩માં શિરોહીમાં વડગજીના ભટ્ટારક વિજયસુંદરસૂરિના વાસક્ષેપથી સૂરિપદ આપી આચાર્ય વિજયસેનસૂરિની પાટે સ્થાપ્યા અને તેમનું વિજયતિલકસૂરિ નામ રાખ્યું. તેઓ સં. ૧૭૭૬માં પો. શુ. ૧૪ સ્વર્ગે ગયા.

૬૧ વિજયઆણંદસૂરિ—રોહ ગામના પોરવાલ શા. શ્રીવંત ચાહાણુની સ્ત્રી શશુમાર દેએ સં. ૧૬૪૨માં શ્રા. શુ. ૮ 'કલા' નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો. કલા કુમારે પ્રથમ લોકાગજીના શ્રીપૂજ વરસિંગજી પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને પછી સં. ૧૬૫૧માં મહા શુદ્ધિ ૬ દિને જમદગુરુ શ્રી વિજયહીરસૂરિ પાસે આવી સંવેગી દીક્ષા સ્વીકારી હતી. અહીં તેમનું નામ કમલવિજય રાખવામાં આવ્યું. તેમને ઉપાધ્યાય સોમવિજયજીએ શાસ્ત્રગાન આપ્યું અને આચાર્ય વિજયસેનસૂરિએ પં. પદ આપ્યું અને વિજયતિલકસૂરિએ સં. ૧૬૭૬માં શિરોહીમાં સૂરિપદ આપી વિજયાનંદસૂરિ નામ રાખી પોતાની પાટે સ્થાપ્યા. તેમણે ગૌતમ મંત્ર સાધ્યો. પછી વિજયરાજસૂરિને પોતાની પાટે સ્થાપ્યા અને સં. ૧૭૧૧ અ. શુ. ૧૫ ખંભાતમાં તેઓ સ્વર્ગે ગયા.

૬૨ વિજયરાજસૂરિ—તેમનો સં. ૧૬૭૬ વૈ. શુ. ૩ કડીમાં શ્રીમાળી ખીમાશાહ પત્ની ગમતાદેવી કુબે જન્મ. નામ કુંઅરજી. સં. ૧૬૮૯માં અમદાવાદમાં પિતા-પુત્રની દીક્ષા. પુત્રનું નામ કુશલવિજય. સં. ૧૭૦૪માં શિરોહીમાં વિજયાનંદસૂરિના હાથે સૂરિપદ-પદ્મધર-પદ, નામ વિજયરાજસૂરિ. સં. ૧૭૦૬ અ. વ. ૧૩ ખંભાતમાં જા. પદ, સં. ૧૭૦૨માં દુકાળ પડતાં અમદાવાદના શાંતિદાસ મનિયાયદે ઘણું દ્રવ્ય વાવ્યું. સં. ૧૭૪૨માં ખંભાતમાં સ્વર્ગમન.

૬૩ આ. વિજયમાનસૂરિ—સં. ૧૭૦૭માં છુરાનપુરમાં પોરવાડ વાઘજી પત્ની વિમલાની કુબે જન્મ. નામ મોહન. સં. ૧૭૧૯માં આચાર્ય વિજયાનંદસૂરિશિષ્ય પં. શાંતિવિજય પાસે મોટાભાઈ ઈંદ્રજી સાથે દીક્ષા. નામ માનવિજય. વિ. સં. ૧૭૩૧માં ઉપાધ્યાય પદ, નગરશેઠ શાંતિદાસની વિનતિથી ધર્મસંગ્રહ રચ્યો, જેની ઉપર મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજે ટિપ્પન લખેલ છે. સં. ૧૭૩૬માં મ. શુ. ૧૩ વિજયરાજસૂરિના હાથે સૂરિપદ, સં. ૧૭૪૨ કા. વ. ૧૪ ભટ્ટારક પદ, સં. ૧૭૭૦ મ. શુ. ૧૩ સાણંદમાં સ્વર્ગ.

૬૪ વિજયત્કદ્ધિસૂરિ—આજુ પાસે ચાણુ ગામના વીસા પોરવાળ જસવંતશાહે અમદાવાદમાં આચાર્ય વિજયમાનસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી. નામ સુરવિજય. સં. ૧૭૬૬માં શિરોહીમાં ગુરુના હાથે સૂરિપદ, સં. ૧૭૬૭માં સ્વર્ગમન.

તેમના બે પદ્મધર થયા. બીજા પદ્મધર વિજયપ્રતાપસૂરિની પાટે વિજયોદયસૂરિ થયા. તેમનો વાકલીમાં જન્મ, મુડારામાં ભટ્ટારકપદ, સં. ૧૮૩૭ પો. શુ. ૧૦ સુરતમાં સ્વર્ગમન. તેના શિષ્ય ઉપાધ્યાય લક્ષ્મીવિજય પં. રામવિજયે પૂનામાં માધવરાવ પેશવાના શાસનકાળમાં હુંદિયાઓને હરાવી જિનપ્રતિમાની સ્થાપના કરી હતી. તેમની પાટે પથુ આચાર્ય માનસૂરિ જ આવેલ છે.

૬૫ વિજયસૌભાગ્યસૂરિ—પાટણમાં ઓસવાલ કુળમાં જન્મ. સં. ૧૭૬૫ પો. ૦ શુ. ૨ રવિવારે સાદરીમાં સૂરિપદ. સં. ૧૮૧૪ ચૈ. ૦ શુ. ૬ સીતારમાં સ્વર્ગમન. તેમણે ૭ મહિના સુધી ચિંતામણિની આરાધના કરી હતી. તેમણે વિજયમાનસૂરિને પોતાની પાટ્ટે સ્થાપ્યા હતા.

૬૬ વિજયલક્ષ્મીસૂરિ—શિરોહી પાસે પારડીમાં પોરવાલ શાહ હેમરાજની પત્ની આણંદીયાઇએ સં. ૧૭૯૭ ચૈ. ૦ શુ. ૫ ગુરુવારે શુભ સ્વપ્નથી સૂચિત સુરતમાં જન્મ આપ્યો. તેને વિજયસૌભાગ્યસૂરિને પોતાના ગુરુભાઈ પં. ૦ પ્રેમવિજય પાસે રાખી ભણાવ્યો. સં. ૧૮૧૪ મ. ૦ શુ. ૫ રેવાકાંઠે સીતારમાં દીક્ષા આપી સુવિધિવિજય નામ રાખ્યું, અને ચૈ. ૦ શુ. ૬ સૂરિપદ આપી ભદ્રારક વિજયલક્ષ્મીસૂરિ નામ આપ્યું, અને પોતાની માદી સોપી. તેમણે નીચે મુજબ ધણા ગ્રંથો બનાવ્યા છે.

૧ જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર સંવાદ વીરસ્તવન સં. ૧૮૨૭માં.

૨ ૭ અક્ષરધનુ સ્તવન સં. ૧૮૩૪ ચૈ. ૦ શુ. ૧૫.

૩ ઉપદેશપ્રાસાદ સ્તંભ સદીક સં. ૧૮૪૩ કા. ૦ શુ. ૫ ગુરુવાર.

૪ વીશસ્થાપનક પૂજા સં. ૧૮૪૫ આ. ૦ શુ. ૧૦ શંખેશ્વર તીર્થ.

૫ જ્ઞાનપંચમીદેવવદન, ચોવીશી, રોહિણી ભગવતી મૃગાપુત્ર જ્ઞાનપંચમીની સન્નગ્રંથો વગેરે.

તેમણે અનેક પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી છે. તેમના ગુણથી આકર્ષાઈ ભદ્રારક વિજયોદય-સૂરિના પક્ષકારોએ પણ તેમને જ સં. ૧૮૪૯માં સ્વગુરુની પાટ્ટે સ્થાપિત કર્યાં છે એટલે વિજયોદયસૂરિના પદ્ધર તરીકે પણ તેઓ ઓળખાય છે. મતલબ કે વિજયચક્રદ્વિસૂરિ જે પાટો ચાલી હતી તે મળી ગઈ હતી. તેમણે શિરોહીના રાવ વયરીશાહને પ્રતિભાષ્યા. તેમણે સં. ૧૮૫૮માં મેરુ તેરશે સુરતમાં સ્વર્ગમન થયું હતું. અને સંઘવી દુલભ વેદ-જીએ શ્રુતજ્ઞ ગિરિપર તેમના પગલાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. શ્રીમંત સુખેદાર વડોદરા નરેશ દામાજી ગાયકવાડે તેને ભદ્રારકપદની સનદ કરી આપી હતી.

૬૭ વિજયદેવેન્દ્રસૂરિ—તેઓ સુરતમાં શ્રીમાળી યાત્રીમાં જન્મ્યા હતા. તેમણે આચાર્યપદ. સં. ૧૮૫૭માં વડોદરામાં અને સ્વર્ગમન સં. ૧૮૬૧માં અમદાવાદમાં થયું.

૬૮ વિજયમહેન્દ્રસૂરિ—ભિન્નમાલમાં ઓસવંજમાં જન્મ. સં. ૧૮૨૭ આમોદમાં દીક્ષા. સં. ૧૮૬૧માં અમદાવાદમાં ભદ્રારક પદ અને સં. ૧૮૬૫માં વીજપુરમાં સ્વર્ગ.

૬૯ વિજયસમુદ્રસૂરિ—ગોઢાણના ઝવલા ગામમાં હરનાથની પત્ની પુરાદેની કુલિથી જન્મ. સં. ૧૮૬૫ માગસર પૂનામાં સૂરિપદ, તેઓ સં. ૧૮૭૭ સુધી વિદ્યમાન હતા.

ભદ્રારક વિજયલક્ષ્મીસૂરિ જૈન સંઘમાં બહુ જ પ્રસિદ્ધ આચાર્ય છે. આપણે જોઈ ગયા કે આણંદસુર ગમ્મમાં ભદ્રારક વિજયચક્રદ્વિસૂરિ પછી જે પાટો ચાલી હતી, જે સં. ૧૮૪૯માં મળી ગઈ છે. સંભવ છે કે આ બીજી પાટના યતિઓએ વિજયસૌભાગ્યસૂરિનો સ્વર્ગવાસ થતાં વિજયલક્ષ્મીસૂરિ તેમની પાટના હકદાર નથી એવો વિરોધ કર્યો હશે. આ વખતે વડોદરા નરેશ દામાજી ગાયકવાડે સીતારના મહાજનની અરજીથી વિજયલક્ષ્મીસૂરિનાં હોની અને શ્રાવકક્ષેત્રની પૂરી રક્ષા કરી હતી અને તે માટે એક સનદ બહાર કરી હતી.

આ વસ્તુ ઐતિહાસિક છે, જેને ઉલ્લેખ શ્રી ચારિત્રવિજયજી જૈન જ્ઞાનમંડાર (શ્રી જૈન પ્રાચ્યવિદ્યાભવન અમદાવાદ) ના વર્ગ બીજા પ્રત નં. ૧૧૦૭ માં મળે છે.

આ લખાણ અક્ષરજ્ઞ: હવે પછી જોઈશું.

(ચાહ)

જન્માભિસેય ને મહાવીરકલસ

(લે. પ્રો. હીરાલાલ ર. કાપડિયા એમ. એ.)

તીર્થંકરનો જન્મ થતાં સૌથમાં ઇન્દ્ર એમને ' મેરુ ' પર્વત પર લઈ જાય છે, અને ત્યાં સર્વે ઇન્દ્રો મળીને એમનો જન્મ-મહોત્સવ ઉજવે છે-એમનો જન્મ બિષેક કરે છે એ વાતથી જૈન જગત સુપરિચિત છે એટલે એ સંબંધમાં હું કંઈ વિશેષ કહેતો નથી.

વિક્રમની ખારમી તેરમી સદીમાં તીર્થંકરના જન્માભિષેકને અંગે પદ્માત્મક કૃતિ રચાતી એમ માનવાનાં કારણ મળે છે. વિશેષમાં આવી કેટલીક કૃતિઓ " અપભ્રંશ " જેવા દલકા નામે ઝોળખાતી અને વાસ્તવિક રીતે ' દેસી ' તરીકેના નિદેશને પાત્ર એવી ભાષામાં ગુંથાયેલી મળે છે. આની હું એક કામચલાઉ નોંધ લઉં તે પૂર્વે આ ભાષામાં રચાયેલા સાહિત્ય વિષે એ યોલ કહીશ.

જનતાનો સંબંધ સાધવાનો અને એને સન્માર્ગે લાવવાનો-લોકોના બહુ કરવાનો એક માર્ગ તે જનતાની ભાષામાં વ્યાખાનો આપવાનો અને કૃતિઓ રચવાનો છે. આ કાર્ય જેટલા પ્રમાણમાં શ્રમણ-સંસ્કૃતિએ સાધ્યું છે તેટલા પ્રમાણમાં બ્રાહ્મણ-સંસ્કૃતિએ સાધ્યું નથી. બલ્કે એણે એની વિશેષતઃ ઉપેક્ષા કરવામાં ગૌરવ માન્યું છે. અને એથી તો એણે વધારે પક્તા સંસ્કૃત ભાષાના પક્ષપાતને લઈને સમગ્ર પાષ્ટ્ય ભાષાઓને નહિ કે કેવળ એના અંગ કે ભેદરૂપ ગણાતી અપભ્રંશ ભાષાને જ " અપભ્રંશ " નો ઇલકામ આપ્યો છે. જૈનોને કાથે જેટલું " અપભ્રંશ " સાહિત્ય રચાયું છે એટલું અજૈનોને કાથે રચાયું હોય એમ જણાવું નથી. વિશેષમાં આ સાહિત્યના સર્જનમાં દિગંબરોનો જેટલો ફાળો છે એટલો શ્વેતાંબરોનો જણાવતો નથી. તો આના અંતિમ નિર્ણય માટે આ સાહિત્યની વિશેષ શોધ થવી ઘટે.

ભાષાશાસ્ત્રના અભ્યાસીને એ કહેવું પડે તેમ નથી કે ગુજરાતી, મરાઠી, હિન્દી વગેરે ભાષાઓની જનની " અપભ્રંશ " છે. આજે ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ટૂંક સમયમાં સ્થપાશે અને હિન્દી કે હિન્દુસ્તાની જેવી ભાષા ' રાષ્ટ્ર-ભાષા ' તરીકે સન્માનને પાત્ર બનશે એવો સંભવ ધણો છે એમ જણાય છે. તો આ કારણસર અને વિશેષતઃ જૂની ગુજરાતીના પરિપૂર્ણ અભ્યાસ માટે " અપભ્રંશ " નો અભ્યાસ અને એમાં રચાયેલા સાહિત્યનું પ્રકાશન વધારે વ્યાપક થાય એ ખાસ ઇચ્છવા જોગ છે. એ આનંદની વાત છે કે આજે પચીસેક વર્ષ થયાં પાષ્ટ્ય સાહિત્ય તરફ અધિક લક્ષ્ય અપાતું જાય છે અને ધીરે ધીરે એ દિશામાં વધારે ને વધારે પ્રવૃત્તિ થતી રહેશે. " અપભ્રંશ " તરફ જેવું જોઈએ તેવું લક્ષ્ય અપાતું નથી તો તેમ થવું ઘટે. હું તો આગળ વધીને ત્યાંસુધી કહેવા ઇચ્છું છું કે " અપભ્રંશ " ના અભ્યાસને પાષ્ટ્યના આશ્રિત તરીકે કે ગુજરાતીના અંગ તરીકે જ સ્થાન ન આપતાં એને વિદ્યાપીઠના અભ્યાસક્રમમાં સ્વતંત્ર-સંસ્કૃત પાષ્ટ્ય વગેરેના જેવું જ મહત્વનું સ્થાન અપાય તો આધુનિક સંયોગો જોતાં તેમાં કશું જ ખોટું નથી.

જન્માભિસેય (જન્માભિષેક) ને ઉદ્દેશીને " અપભ્રંશ " માં કેટલીક કૃતિઓ જેવાય છે. જેમકે (૧) જુગાદિજાણુદજન્માભિસેય યાને રિસહજન્માભિસેય, (૨) મુણિમુવ્વથજન્માભિસેય, (૩) નેમિનાહજન્માભિસેય, (૪) પાસનાહ-જન્માભિસેય, (૫) વારજન્માભિસેય, યાને જન્માભિસેય (૬) જણુજન્માભિસેય

યાને છપ્પન દિસાકુમરીઅભિસેય, (૭) જિણુજન્મહ, (૮) પાસનાહુજન્મકલસ અને (૯) મહાવીરકલસ.

પાટણના ભંડારમાં પહેલી, ત્રીજી, ચોથી, છઠી, સાતમી અને આઠમી કૃતિઓની તાકપત્રીય પ્રતિ છે. આ ભંડારોની માયકવાડ સરકાર તમકૃથી છપાયેલી સૂચીમાં પહેલી કૃતિ 'જ્ઞપભજિનજન્મભાભિષેક' એ નામે પૃ. ૨૬૭માં નોંધાઈ છે. એમાં ૧૪૩ પદો છે એમ એનો અંતિમ ભાગ જ્ઞેતા જણાય છે. આ કર્તાના નામ વિનાની કૃતિ છે. એ પ્રસિદ્ધ થઈ હોય એમ જણાતું નથી.

પૃ. ૨૭૪માં ત્રીજી કૃતિ નેમિનાથ-જન્મભાભિષેકના નામે રજુ કરાઈ છે. એમાં ૬૬ પદો છે. પહેલું અને છેલ્લું પદ અહીં અપાયેલાં છે. આના કર્તા જિનપ્રભસુરિ છે. આ કૃતિ અપ્રસિદ્ધ છે.

જિણુજન્મભાભિષેય નામની છઠી કૃતિ પૃ. ૨૭૫માં જિનજન્મભાભિષેક એ નામે નોંધાયેલી છે. આ પશુ જિનપ્રભસુરિની કૃતિ છે. એમાં પંદર પદો છે. પહેલું અને પંદરમું પદ અહીં અપાયેલું છે. વિશેષમાં આના અંતમાં " છપ્પન દિસાકુમરી જન્મભાભિષેક " તરીકે આનો ઉલ્લેખ છે.

પૃ. ૨૭૩માં જિનજન્મમહાના નામે સાતમી કૃતિની નોંધ છે. આમાં એકંદર ત્રણ કડવાં છે. પહેલાં, બીજા અને ત્રીજા કડવામાં ૧૭, ૧૧ અને ૧૫ એમ અનુક્રમે ગાથા છે. આમ એકંદર ત્રેતાલીસ ગાથા છે. પહેલી બે ગાથા પૃ. ૨૭૪માં ઉદ્ધૃત કરાય છે. આ પશુ જિનપ્રભસુરિની કૃતિ છે, પણ એ એમની ઉપર્યુક્ત ત્રણે કૃતિઓ કરતાં મોટી છે આ પશુ અપ્રસિદ્ધ છે.

પૃ. ૨૭૫માં જિનપ્રભસુરિએ તેર પદમાં રચેલું મુનિસુવ્રતસ્વામિસ્તોત્ર નોંધાયેલું છે. આ અપભ્રંશ કૃતિનાં આઘ અને અંતિમ પદો અહીં અપાયાં છે. વિશેષમાં અંતિમ પદ પછી નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે:—

“ ઇતિ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિસ્તોત્રં જન્માભિષેકં ચ માસરાગેષ ”

આમ અહીં મુનિસુવ્રતસ્વામિ-જન્મભાભિષેકનો નિર્દેશ છે એટલે મુણિસુવ્રત-જન્મભાભિષેય નામની 'અપભ્રંશ' કૃતિ જિનપ્રભસુરિએ રચી છે એ વાત કલિત થાય છે. પૃ. ૧૮૪-૫માં 'જન્મભાભિષેક' એ નામે જે કૃતિની નોંધ છે તે વીરજિનેશ્વરને અંગેની છે. આથી મેં આનો 'વીરજન્મભાભિષેય' તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે. આનાં આઘ બે પદો અને છેલ્લી ત્રણ પંક્તિ અહીં અપાઈ છે. આ અપ્રસિદ્ધ કૃતિ પણ મોટી હોય એમ એનાં પત્રની સંખ્યા જ્ઞેતા જણાય છે. પૃ. ૩૦૮માં પાર્શ્વજિનજન્મકલસની નોંધ છે. એનો મેં પાસજિણુજન્મકલસ તરીકે ઉપર નિર્દેશ કર્યો છે. આના પહેલા પદની સાત પંક્તિ અને અંતમાંની ચાર પંક્તિ અહીં રજુ કરાયેલી છે. આ આનાં દસરિના શિબની કૃતિ છે. આ પશુ અપ્રસિદ્ધ છે.

જૈ. સા. સં. ઇ. (પૃ. ૪૨૦)માં જિનપ્રભસુરિએ વિ. સ. ૧૩૧૬માં મુનિસુવ્રત-જન્મભાભિષેક અને ષટ્પંચાશદ્ધિક્કુમરી-અભિષેક નામની બે કૃતિઓ અપભ્રંશમાં રચ્યાની નોંધ છે. આ કૃતિઓ ઉપર ગણવાયેલી કૃતિઓથી અભિન્ન હોવાની જોખંએ એમ લાગે છે.

તીર્થંકરના જન્મને અંગેના કાર્યમાં છપ્પન દિક્કુમરીઓ ભાગ લે છે અને એમનું સ્તિકા-કાર્ય પૂર્ણ થતાં સૌધર્મ ઇન્દ તીર્થંકરને જન્મભાભિષેક માટે 'ઝેરુ' લઈ જાય છે

અંક ૩-૪]

જન્મભિષેક ને મહાવીરકલસ

[૫૬

અને ત્યાં બીજા ત્રેસઠ ઇન્દ્રો કળશ વડે જન્મભિષેક-સ્નાનમહોત્સવ કરે છે એટલે મેં આ કૃતિઓ અહીં નોધી છે.

મહાવીર-કલસ

સંસ્કૃત ભાષામાં કલશ અને કળશ એમ બંને શબ્દ છે અને એ વાતનું અભિધાન-ચિન્તામણિ (કાણ્ડ ૪, સ્લો ૮૫) વગેરે સમર્થન કરે છે. ' અપભ્રંશ ' માં તે ' કલસ ' શબ્દ જ છે. અભિષેકનું એક સાધન તે ' કલસ ' છે. ગુજરાતીમાં આને ' કળશ ' કહે છે. આનો ઉપયોગ તીર્થ કરને ઉદ્દેશીને સૌથી પ્રથમ એમના જન્મ-કલ્યાણકને અંગે કરાય છે. અહીં ' મહાવીસ-કલસ ' તરીકે નિર્દેશાયેલી કૃતિનો વિષય આસનઉપકારી ચરમ તીર્થ-કર મહાવીરનો જન્મભિષેક છે. ' મહાવીર-કલસ ' ને ખલ્લે ' મહાવીર-જન્મ-કલસ ' એવું નામ પણ થોણ શકાય, કિન્તુ અહીં તે આ કૃતિના અંતમાં આ નામ નિર્દેશાયેલું હોવાથી મેં એ રાખ્યું છે. વિશેષમાં જ્ઞાનવિમલસૂરિએ ગુજરાતમાં શાન્તિનામ-કળશ રચ્યો છે અને એમાં શાન્તિ નામના જન્મ-મહોત્સવનો અધિકાર છે એમ આ કળશની છાપેલી નકલ જોતાં જણાય છે. આમ આ હકીકત પણ ઉપયુક્ત નામ રાખવામાં કારણભૂત છે.

મુંબઈ સરકારની માલિકીની લગભગ ૨૫,૦૦૦ હાથપોથીઓનો વહીવટ પુનાના ભાંડારકર પ્રાચ્યવિદ્યાસંશોધન મંદિરને સોંપાયેલો છે. લગભગ ૫,૦૦૦ જૈન કૃતિઓ પૂરતી હાથપોથીઓનો આમાં સમાવેશ થાય છે. જૈન સાહિત્ય અને તત્ત્વજ્ઞાનને લગતી કૃતિઓનું વિસ્તૃત વર્ણનાત્મક સૂચીપત્ર મેં તૈયાર કર્યું છે. તેમાં આ અધિક સાહિત્યને લગતા ચાર ભાગ અત્યાર સુધીમાં પ્રસિદ્ધ થયા છે. એના ચોથા ભાગમાં મેં ત્રણ મહાવીર-કલશ અને એક મહાવીર-વૃદ્ધ-કલશ વિષે નોધ લીધી છે. એમાંના એકના કર્તા નાનિગ છે. આ તેમજ બીજી એક કૃતિ સર્વાંશે અપભ્રંશમાં છે. મહાવીર-કલશ નામની ત્રીજી કૃતિ અને મહાવીર-વૃદ્ધ-કલશ એ કૃતિમાં આઠ પદ સમાન છે. આ ચાર કૃતિઓમાંથી સૌથી પ્રથમ હું અહીં આ પહેલી કૃતિ આપું છું, કેમકે અન્યત્ર એની હાથપોથી ભાગ્યે જ હશે એમ જણાય છે. આ કૃતિની હાથપોથીની ત્રિપિ પદ્ધત્તમાં સોળમાં સૈકાના જેવી જણાય છે. બારમાં સૈકામાં નત્રિગ નામના એક મુનિવર થઈ ગયા છે એવું કોઈ સ્થળે વાંચાનું મને રહ્યું છે. ચોક્કસ કહેવા માટે તેા વિશેષ તપાસ કરવી બાકી રહે છે.

૧ નનિગકૃત મહાવીર-કલશ

“ જન્મમઝ્જણિ જિણહ વીરસ પારદ્વય સુરગણિ 'મેરુ' સિહરિ ઈંદેણ ચિંતિતિ ।

કિમ સહસહ તુચ્છતણુ જલપવાહુ સુરસ્વિત્તિ ઇતિ(ત્તિ)ઓ(ઉ) ।

પુણ(ણુ) અમુણવિ જિણબલ્લ કલવિ ઇઓ ચિંતિતુ સુરિંદુ ।

લીલહ ચાલિત વીરજિણિ વામકમગિ ગિરિંદુ ॥ ૧ ॥

શુભિય જલનિહિ દલિઓ (? ઉ) મહિવટુ લહુ દિગ્ગહ વિ મિલિય તિયસચકં(કં)
પિ કંપિત ।

સહ(? ય)સક્કિરિ ગઠ ગિરિ વિ વીરિ 'મેરુ' જં ચલિણિ ચંપિત ।

પવિચંભિત નિઘ્મરમુવણિ અણવલિ(લિ)ય સંસોહુ ।

तख(कूख)णि सयल जग जि(जी?)यह उप्पाइओ संमोहु ॥ २ ॥
 ताम चितिउ ति(?त)थ इंद्रेणं हं(?) हुं) सव(य)लमंगलनिहिहि(हः) ।
 मे (? म)दिमकव्व(?ज्ज) संपइ समुट्टय ।
 किमकंड विदुर डमर, संतिकरण वेयाल उट्टिय ।
 हुं नायं सन्वायरिण जाणाविउ निब्भंतु ।
 मह मूढह करि वीरजिणि नियबल एव महंतु ॥ ३ ॥
 ताम तख(कूख)णि खुदियमणभंति ।
 भत्तिभरभरियतणुं आणवेह सुरयण सुरेसरु ।
 जिम पुविं रिसह जिणु तह लहु न्हेउ वीर वि जिणेसरु ।
 चउव्वीस वि जिण इक्कवल गुणह न अत्थि विसेसु ।
 तम्मज(ज्ज)णि कउजुज्जियह खिज्जइ काम(? य)किलेसु ॥ ४ ॥
 ताम सुरवइयणसंभंत सहस च्चिय सुरअसुर सुपसत्थित्थत्थनीरह ।
 भरिऊग मग्गिमयकलस कुणहु न्हवण समकाल वीरहे(ह) ।
 पसरियपडु पडरवरविणं सुवणब्भंतर पूर(? रु) ।
 अप्फालिय तियसेहि तहि चउविह मंगल तुरु ॥ ५ ॥
 जेहि न्हविउ पुव्वकालंमि । य(? जे) हि सत(? म)उ सुरवरिहि ।
 'मेरु' सिहरि चउसट्टि ईदिहि वज्जंति बहुविहि हि ।
 पडह-करडि-मद(इ ?)ल-मयंगिहि ।
 भवियतो(लो)य तो(? लो)डापुरिहि भाविहि वीरु न्हवंति ।
 जे पिच्छहि सुकयत्थ नरा ते सिवसुह पावंति ॥ ६ ॥
 संति संघह संति नयरस(स्स) संति होउ जिणवणियवग्गह ।
 इह देसह नरवरह संति होउ जिणन्हवणि लग्गह ।
 नंद दुरावलि अवहरउ सोलह विज्जाएवि (? वी) ।
 नवगह दुरिउ अवहरउ नन्निगु भणेइ न्हेउ ।
 जलिहि महोजलकल्लोलवल्लिउल्लियनीरपप्रा(ब्भा)रा ।
 जिणन्हवणं कुणउ सवा महानई निम्मिया तुज्ज ।
 अहिणवेहि कणयकलसेहि खीरोयभरिएहो सुरवेरईं करियलि घरेविणु ।
 अहिंसित्तउ वीरजिणु 'मेरु' सिहरि 'जय जय' भणेविणु ॥ ७ ॥
 बालत(त्त)णंमि सामिय 'सुमेरु' सिहरंमि कणयकलसेहिं ।
 तियसासुरेहि न्हविउ(ओ) ते धन्ना जेहि दिडो सि ॥ ८ ॥

આ ઉપરથી જ્ઞેઈ શકારો કે કેટલાક સ્થળો અહીં સંદિગ્ધ છે. વિશેષમાં અર્થની ખામતમાં તો અન્ય સ્થળોમાં પણ શંકા રહે છે. તેમ છતાં હું આનો ગુજરાતીમાં કામચલાઉ અનુવાદ કરું છું અને એમાં કે ઉપયુક્ત કૃતિના સંપાદનમાં જે સ્પષ્ટતા જણાય તે દર્શાવવા તજ્જ્ઞોને વિનવું છું:—

મેરુના શિખર ઉપર સુરોના સમુદાયે વીરતીર્થ કરના જન્મ-મન્જન (જન્મભિષેક)નો પ્રારંભ કર્યો તે વેળા ઇન્દ્રને વિચાર આવ્યો કે આ તુચ્છ (અદૃષ્ટ) દેહવાળા (વીર) દેવોએ વહેવડાવેલા આટલા જલપ્રદવાને કેમ સહન કરશે? તીર્થ કરના સામર્થ્યને નહિ જાણીને ઇન્દ્રે આ પ્રમાણે ચિંતન કર્યું તે જાણીને વોરજિને ડાખા પગના આબલા ભાગ (અગુડા) વડે ગિરિરાજ 'મેરુ' ને લીલામાં ચલાવમાન કર્યો.—૧

જ્યારે વીરે પણ વડે 'મેરુ' ને હલાવ્યો ત્યારે સમુદ્ર સત્વર ક્ષોભ પામી ગયો, પૃથ્વીની પીઠ ઢળાઈ ગઈ, દિગ્ગજો પણ મળી ગયા અને દેવોનો સમુદાય પણ કંપી ઊડ્યો. પર્વતના પણ સેંકડો કટકા થઈ ગયા. સમગ્ર વિશ્વમાં અનપેક્ષિત સંક્ષોભનો આવિર્ભાવ થયો. સકળ જગતના જીવોને તત્ક્ષણ સંમોહ ઉત્પન્ન થયો.—૨

તે વારે ત્યાં ઇન્દ્રે ચિતવ્યું કે હું, સમસ્ત મંગ્લોના ભંડારના મહિમા રૂપ કાર્ય અત્યારે ઉપરિથત થયું છે. તો (એવે સમયે) અચાનક ભયંકર વિધ્વવ કયાંથી? (એવામાં) શાંતિ કરનાર વેતાળ ઊડ્યો.^૧ હું, જાણ્યું. મારા જેવા મૂઠને સર્વ આદરપૂર્વક જણાવવા માટે વીર જિને પોતાનું મહાખળ પ્રકટાવ્યું.—૩

તે સમયે તત્ક્ષણ જોના મનની ભ્રાંતિ નાશ પામી છે અને જેને દેહ ભક્તિના ભારથી ભરપૂર બન્યો છે એવા સુરપતિ સુરજનોને આઠા કરે છે: જેમ પૂર્વે ઋષભ જિનને સ્નાન કરાવ્યું તેમ વોરજિનેશ્વરને પણ સત્વર સ્નાન કરાવો. ચોવીસે તીર્થ કરેશમાં એક સરખું સામર્થ્ય છે. એમના ગુણમાં (કરી) ફરક નથી. એના સ્નાનને વિષે તમે (અન્ય) ડાયોને છોડી દો. (આ કાર્ય કરનારનો) કાવાનો કલેશ નાશ પામે છે.—૪

એ સમયે સુરપતિનાં વચન વડે એકાએક સંબ્રાન્ત બનેલા દેવો અને અસુરોએ મુપ્રશસ્ત તીર્થના જળ વડે મણિમય કળશો ભરીને એકીવખતે વોરને સ્નાન કરાવ્યું.

પ્રસરેલા અને તીક્ષ્ણ પડધાના અવાજથી લુવનનો અંદરનો ભાગ પૂરાઈ ગયો. ત્યાં દેવોએ ચાર પ્રકારનાં મંગલિક તૃપ્તિ (વાજિત્ર) અકાળ્યાં (વગાડ્યાં).—૫

પહેલાંના કાળમાં જેમણે સ્નાન કરાવ્યું હતું અને જેમણે સુરવરેની... 'મેરુ' શિખર ઉપર ચોસક ઇન્દ્રોએ અનેક પ્રકારના પટક (ટોલ), કરડી, મહંદ અને મુદંગ વગાડ્યાં. તો(?) કા પુરના ભવ્ય જોના ભાવથી વોરને સ્નાન કરાવે છે. જેઓ એ જુવે છે તે સુકૃતાર્થ મનુષ્યો મોક્ષના સુખને પામે છે.—૬

સંધને શાંતિ હો, નગરને શાંતિ હો, જિતના (ભક્ત) વણિકોના વર્ગને શાંતિ હો. આ દેશના નરપતિને તેમ જ રાજનસ્નાત્રને વિષે જોડાયેલાને શાંતિ હો. આનંદો (?)

૧ 'અચાનક ભયંકર વિધ્વવરૂપ અને અશાંતિ કરનાર વેતાળ આવી પહોંચ્યો' એવો પણ અર્થ કરી શકાય તેમ છે. તો શું એ સ્વીકારવો ?

૨ આ રાજનું પણ વિશેષજ્ઞ જાણી શકાય.

[૬૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૧૪]

સોળ વિઘાદેવીઓ અનિષ્ટોને દૂર કરો. નવ પ્રહો પાપને દૂર કરો. નન્નિગ સ્નાન કરાવતા એમ કહે છે.

તારા (સ્નાત્ર) ઋણ વડે ઉત્પન્ન થયેલી મહાનદીઓ કે જેમાં જળના મોટા મોજાં વડે પાણીનાં સમૂહો ઊછળે છે એ મહાનદીઓ સદા જનનું સ્નાન કરો.

ક્ષીરોદ્ધકથી બરેલા અને નવીન એવા સુવર્ણના કળશોને સુરપતિઓએ હથેલીમાં ધારણ કરી જ્ય જ્ય ધોલીને વીરજનનો 'મેરુ' ના શિખર ઉપર અભિષેક કર્યો.—૭

બાળપણમાં 'સુમેરુ' ના શિખર ઉપર દેવો અને અસુરો વડે સુવર્ણના કળશો દ્વારા સ્નાન કરાવાયેલા એવા તને હે સ્વામી! જેમણે જ્યેષ્ઠો તેઓ ધન્ય છે.—૮

અન્તમાં એ વાતનો નિર્દેશ કરીશ કે અહીં ચોસક ઇન્દ્રોનો ઉલ્લેખ છે, નહિ કે સોનો. આથી આ કૃતિના રચનાર સ્વેતાંબર છે, નહિ કે દિગંબર એ હકીકત કૃતિ થાય છે.

મહાવીર-વૃદ્ધ-કલશનું લખાણ મારી પાસે તૈયાર છે. પણ કોઈક હાથયોથી મળી આવે તો તેનો ઉપયોગ કરવાના વિચારે એ અહીં આપ્યું નથી. એના કર્તા (વાદી) દેવસરિના શિષ્ય રામચન્દ્રના શિષ્ય (જ્ય) મંબલ છે. આ સંબંધમાં વિશેષ ઊહાપોહ હવે પછી કરીશ.

ગોપીપુરા સુરત. તા. ૧૮-૧૧-૪૮

ગુરુશિખરની પગથી પર

(લેખક:—શ્રીયુત મોહનલાલ દીપચંદ ચોક્સી.)

(મતાંકથી ચાલુ)

ગુરુદેવ! મને વિચાર આવે છે કે પ્રાતઃકાળમાં આ મનોહર સ્થાનમાં કુદરતે જે લીલા નિસ્તારી છે એનો મધુરો આસ્વાદ લેવાનો મૂઝી શા સારુ યાત્રિયા તકમાં થવા દેના હશે? પ્રક્ષાલ તેમ જ પૂજના સમય પણ શા કારણે મોડા કરાવાયા હશે?

ઊગતી સવારમાં, ઠંડા પ્રહરમાં, ધીમેથી વાતા વાયુનું સેવન કરતાં આ શાશ્વત ત્રિરિનાં પગથિયાં ચઢવામાં અનેરો આહ્લાદ જન્મે છે. એ પાછળનો આનંદ અનુભવી જ બાણી શકે. સુમતિચંદ્ર! શાસ્ત્રકારો ઊભતી ઉપાના સમયને અધ્યયન, મનન, ધ્યાન આદિને માટે યોગ્ય ગણે છે. નીતિકારોએ પર્યાટન માટે પણ એની જ મર્યાદા આક્રી છે.

છતાં જ્યાં તમારા સરખા સંસારી જીવન જીવતાં ગૃહસ્થોનાં વહેણ ધરથો જ બદલાવાં ત્યાં થાય શું? તમોએ કદપનાથી ઊભી કરેલ સુખ સંબંધી ઇન્દ્રજન આગળ કુદરતની સહજ પ્રાપ્ત થતી સુખસામગ્રીનો હિસાબ છે જ ક્યાં? તમો માની લીધેલા સુખસાહેબી-પણામાં સુખની સાચી વ્યાખ્યા જ ભૂલી ગયા છો!

સામાન્યતઃ પથારી છોડવાનો કાળ તમોએ પક્ષટી નાખ્યો છે. આવશ્યક ક્રિયા, અને તે પણ ધણુંખરું 'અચરે અચરે રામ' માફક કરી જતા થોડા વર્ષને બાદ કરીએ તો મોટો બાળ પ્રાતઃકાળે એ કાર્યને આવશ્યક માને છે. એક છાપાનું વાચન અને ખીણું કાર્ય

તે 'આપણી.' ધર અગણેની આ પ્રવૃત્તિ ઠેક અહીં તીર્થસ્થાનમાં પણ આવી ચૂકી છે. શ્રીમંતો કે વેપારીઓનો મોટો સમૂહ આ આદતથી મુક્ત નથી સારા પ્રમાણમાં ઘી બોલનાર પણ એ જ વર્ગ ! એટલે તેઓની અનુકૂળતા ધ્યાનમાં રાખીને જ પૂજા પ્રક્ષાલના સમય ઠરાવાય ને ! એક કાળે સંયોગવશાત શરૂ થયેલ પ્રથા આજે પૂર્ણરૂપે પાંગરી ધનિકાના ધનરા ને શ્રીમંતાઈના પ્રદર્શનરૂપે બની છે ! અરે, દુઃખની વાત તો એ છે કે એક તરફ શાસ્ત્રકારો થાળી ટીપી કહી રહ્યા છે કે, 'પુણ્ય પાપીડી ન્યાં દુભાય, જિનવરની ત્યાં નહીં આગાય.' ત્યારે બીજી બાજુ શ્રી શત્રુજયગિરિ જેવા આ મહાન તીર્થમાં પૂર્વે વર્ણવ્યા તે મહાશયો થાળો ભરી ભરીને વીધેલાં પુષ્પોના હારો દાદાના અંગે ચઢાવે છે ! નથી તો વિચાર કરતાં પૂજનવિધિની વાતનો કે નથી તો એમને વિચાર આવતો આ એકોંસ્રય મહ્યાતા વનસ્પતિમયના જીવોની કિલામણનો. આ પ્રુનિત ધામમાં છોડ્યોક હિસાનું તાંડવ આલી રહ્યું છે ! પૂજ્ય ગુરુજી, આપ એ માટે ઉપદેશની ઝડી ન વરસાવો ?

અરે ભાઈ ! ન્યાં ધર્મના ઓઠાંતળે કેવળ ધનનું પ્રદર્શન કરવાનું હોય, અને એમાં મોટોરાઓના આખી મીઆમણા હોય ત્યાં સાંભળવાની કુરસદ કેને છે ?

જે, આજે તો આટલી પ્રાસંગિક વાત કહી. કોઈ બીજા સમયે પૂજનવિધિમાં પ્રવર્તતી અગાનતાની કચની કહીશ. સાંભળ, જૈન દર્શનની સાચી ખૂબી સમજવી હોય તો પ્રચલિત ભિન્ન ભિન્ન મતોનો માન્યતા કેરા પ્રકારની છે એ ટૂંકમાં જાણી લેવાની જરૂર છે. એ જ્ઞાન હોય તો જ સરખામણી કરવી સુલભ થાય.

૧. વૈશેષિકમત—એના પ્રણેતા કણ્ઠાદત્તર્ષિ છે. એ મતમાં નીચેના પદાર્થો તત્ત્વરૂપ મનાય છે: ૧ દ્રવ્ય, ૨ ગુણ, ૩ કર્મ, ૪ સામાન્ય, ૫ વિશેષ અને ૬ સમવાય. એમાં દ્રવ્યની વ્યાખ્યામાં નીચે પ્રમાણે નવ પ્રકાર છે: ૧ પૃથ્વી, ૨ જળ, ૩ તેજ, ૪ વાયુ, ૫ આકાશ, ૬ કાળ, ૭ દિશા, ૮ આત્મા અને ૯ મન. ગુણના પેટા ભેદમાં—રૂપ, રસ, મંધ, સ્પર્શ, સંખ્યા, પરિમાણ, પૃથક્પણ, સંયોગ, વિભાગ, પરપણ, અપરપણ, યુદ્ધિ, સુખ-દુઃખ, ધર્યા, દેષ, પ્રયત્ન, દ્રવપણ, ભારીપણ, સંસ્કાર, સ્નેહ, ધર્મ, અધર્મ, શબ્દ છે. આ ઉપરાંત ઊર્મિષ્ટકર્મા કામ, ક્રોધ, મર્વ, લોભ, દંભ અને હર્ષ ગણાય છે.

૨ નૈયાયિકમત—પ્રણેતા ગૌતમ (અક્ષપાદ) સોળપદાર્થ—પ્રમાણ, પ્રમેય, શંસય, પ્રયોજન, પ્રશાન્ત, સિદ્ધાન્ત, અવયવ, તર્ક, નિશ્ચય, વાદ, જદપ, વિતંડા, હેત્વાભાસ, છળ, જાતિ, નિગ્રહસ્થાન.

૩. મીમાંસક—પ્રણેતા જૈમિની. શાખા—(૧) ધૂમમાર્ગ. (૨) અર્ચિમાર્ગ—

(૧) ધૂમમાર્ગ=પૂર્વ મીમાંસક: વેદોક્ત હિંસામાં માનનાર.

(૨) અર્ચિમાર્ગ=ઉત્તર મીમાંસક: બ્રહ્માદૈત માનનાર, માયાને સર્વમાં કારણશ્રુત ગણનાર.

૪. સાંખ્યમત—પ્રણેતા કપિલમુનિ.

તત્ત્વો: ૧ પ્રકૃતિ (અવ્યકત છે), ૨ યુદ્ધિ, ૩ અવકાર, ૪ થી ૮ પાંચ તન્માત્રા શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, મંધ-૯ ચક્ષુ, ૧૦ શ્રવણ, ૧૧ નાસિકા, ૧૨ જીહ્વા, ૧૩ ત્વચા, ૧૪ થી ૧૬ વાચા, હસ્ત, મરણ્ય, અપાનદાર અને લિંગ તથા મન, ૨૦ પૃથ્વી, ૨૧ પાણી, ૨૨ અગ્નિ, ૨૩ વાયુ, ૨૪ આકાશ, ૨૫ આત્મા. જે કંઈ કરી રહેલ છે તે માત્ર પ્રકૃતિ જ છે.

૬૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૧૪]

કુ:ખના પ્રકાર—૧ આધ્યાત્મિક. (૧) શરીર સંબંધી. (૨) મન સંબંધી. એમાં વાત, પિત્ત, કફ રૂપ શરીરનું અને કામ, ક્રોધ, લોભ રૂપ મનનું કુ:ખ છે.

૨. આધિદૈવિક—યજ્ઞ, રાક્ષસ, ગ્રહ વગેરે તરફનું.

૩. આધિભૌતિક—મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, મૃગ, સર્પાદિનું.

૫ ઐશ્વર્યમત—પ્રભુતા ઐતમયુદ્ધ. ક્ષણિક સ્વરૂપ માનનાર એટલે જ્ઞાનાદૈતને સ્વીકારી ક્ષણે ક્ષણે નવીન આત્મા સ્વીકારનાર.

દસ આચાર્યો—૧ પ્રાણાતિપાતવિરમણ (હિંસા ન કરવી), ૨ અહતાહાનવિરમણ (વગર આપું ન લેવું અને ચોરી કરવી નહીં), ૩ બ્રહ્મચર્ય પાળવું, ૪ જૂઠું ખોલવું નહીં, ૫ ચાડી ખાવી નહીં, ૬ કઠોર ભાષણ કરવું નહીં. અને કાષ્ટનું અપમાન કરવું નહીં, ૭ નકામી ગડગડ કરવી નહીં, ૮ લોભ કરવો નહીં, ૯ ક્રોધ કરવો નહીં, ૧૦ ધર્મમાં અવિશ્વાસ રાખવો નહીં.

૬. ચાર્વાકમત—આનું ખીજું નામ નાસ્તિકમત છે. માત્ર પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ માની સર્વં કરણીમાં રક્ત રહેનાર. ઈશ્વર નથી, કર્મ નથી, પરલોક નથી. સર્વં માયાળળ શાસ્ત્રકારોએ ઊભી કરી છે એમ વહી સર્વં જાતના આરંભ વગેરેમાં રક્ત રહેનાર આ મત છે.

ઉપર મુજબ છ મતની સામાન્ય રેખા જાણ્યા પછી, તું સહજ જોઈ શકશે કે તીર્થંકર ભગવંતોએ 'જૈનદર્શન' માં જે મૌલિક તત્ત્વો ખતાવ્યાં છે અને જે છ પદાર્થો પર સંસારચક્રનાં મંડાણ દર્શાવ્યાં છે અને એમાં કયાં કરી રહેલ પાંચ સમવાય વર્ણવ્યાં છે એ સીધા અને સચોટ છે, અને સહજ ગળે ઊતરે તેવા છે, એટલું જ નહીં પણ એકખીજના સંઘર્ષણમાં આવતા નથી, તેમ નથી તો પરસ્પર વિરોધાભાસ ઉત્પન્ન કરતા.

જૈનદર્શન—પ્રભુતા તીર્થંકર ભગવંતે સંપૂર્ણ જ્ઞાન થયા પછી જ વસ્તુની પ્રરૂપણા કરે અને એ હકના ઇન્કાર નહીં પણ હરકોઈ આત્મા અદાર દૂષણનું નિવારણ કરી, ચાર પાતી કર્મોના કૂચો કરી વાળે તો એવું પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે તેવું જાહેર કરનાર. પૂર્ણ શક્તિ દેરવે તો ખુદ તીર્થંકર પદ મેળવી શકે એવું જાહેર કરનાર, સર્વની આઝાદી સ્વીકારનાર.

તત્ત્વ નવ—આકાશ પશુ સુંદર અને પ્રગતિ સૂચક; નામ પણ તેવાં જ. ૧ જીવ, ૨ અજીવ, ૩ પુન્ય, ૪ પાપ, ૫ આશ્રવ, ૬ સંવર, ૭ નિર્જરા, ૮ બંધ અને ૯ મોક્ષ. નવના દક્ષ ન ચર્ષ શકે; કેમકે નવમાં સર્વ સમાઈ જાય છે. અપેક્ષાથી નવના સાત કિંવા બે જરૂર ઘટાવી શકાય.

પદાર્થ છ—જૈન ગ્રંથોમાં એ 'ષડ્દૈવ્ય' તરીકે ઓળખાય છે. ૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ કાળ, ૫ પુદ્ગલાસ્તિકાય, ૬ જીવાસ્તિકાય.

એમાં પણ કર્તા કારવતા કિંવા મુખ્ય બે જ.: જીવ અને અજીવ. વિજ્ઞાનની નજરે Soul and matter

સમવાય પાંચ—૧ કાળ, ૨ સ્વભાવ, ૩ નિવતિ, ૪ કર્મ, ૫ પુરુષાર્થ. વિશ્વના દરેક બનાવમાં ઉપરના પાંચ સમવાય (કારણ) માંથી ઓછીવત્તી દરેકની સંકલના ખરી જ.

ભાઈ સુમતિચંદ, જે, આજે વર્ણવેલી વાત તને બરાબર પચી જશે તો જ્ઞાનાર્જનમાં પ્રગતિ કરવામાં મુશ્કેલી નહીં નડે. આજે અહીં જ પૂર્વાવિરામ. (ચાલુ)

श्रीजगच्चन्द्रसूरिजीका सं. १२९९ का

एक प्राचीन व्यवस्था-पत्र

सं.० श्रीयुत अगरचंदजी नाहटा

अपने गच्छ-समुदायकी सुव्यवस्थाके लिये समय समय पर गच्छके नेता आचार्यों द्वारा व्यवस्थापत्र-मतपत्र-प्रचारित किये जाते हैं। ऐसे थोड़ेसे जो व्यवस्थापत्र अभी तक प्रकाशमें आये हैं, उन सबमें श्रीजिनप्रभसूरिजीका व्यवस्थापत्र^१ ही सबसे पुराना था। पर गत वर्ष हमें उससे भी प्राचीन व्यवस्थापत्र प्राप्त हुआ है जो अद्यावधि ज्ञात व्यवस्थापत्रोंमें सबसे पुराना होनेके साथ ऐतिहासिक दृष्टिसे भी महत्वका है। प्रस्तुत पत्र तपागच्छके आदिम आचार्य श्रीजगच्चंद्रसूरि आदिके द्वारा प्रचारित किया गया है, इस लिए उसका महत्व बहुत अधिक है। तत्कालीन तपागच्छकी व्यवस्थाके बारेमें यह अद्वितीय प्रकाश डालता है, साथ ही पाटणके तत्कालीन महाराजा, महामात्यके नाम-निर्देशके साथ आचार्य जगच्चंद्रसूरिके समुदायके आचार्य एवं विद्वान मुनियोंके नाम-निर्देशके साथ साक्षि रूपसे अन्य आचार्यों एवं श्रावकोंका उल्लेख भी करता है, जो अन्यत्र दुर्लभ है। अतः इसके द्वारा कई नवीन ऐतिहासिक तथ्य प्रकाशमें आवेंगे। इसी दृष्टिसे यह प्रकाशित किया जा रहा है। आशा है अन्य विद्वान इस पर विशेष प्रकाश डालेंगे एवं ऐसे अन्य पत्र जहां कहीं भी मिले उन्हें प्रकाशित करनेकी ओर पूरा लक्ष रखेंगे।

अब मैं मूल व्यवस्था-पत्रकी नकल उद्धृत कर रहा हूं। इसकी २ पत्रकी १७ वीं शताब्दीकी लिखित प्रति उपलब्ध हुई है। मूल सहीवाला मतपत्र मिल जाय तो बहुत अच्छा हो। आशा है पुरातत्वान्वेषी विद्वान अनुसंधान करेंगे।

व्यवस्थापत्र

॥ ६० ॥ संवत् १२९९ वर्षे त्रयोदश्यां अद्येह श्रीमदणहिल्लपाटके समस्तराजित महाराजाधिराज श्रीत्रिभुवनपालदेव-कल्याणदेव-विजयराज्ये तन्नियुक्त महामात्यदंड श्रीताते श्री श्रीकरणादि समस्तकरणादिसमुद्रव्यापारान् परिपंथयतित्येवं काले प्रवर्तमाने श्रीसंघादेश-पत्रमभिलिख्यते यथा श्रीमदणहिल्लपाटके प्रतिष्ठित समस्त श्रीआचार्य समस्त श्रावक प्रभृति समस्त श्रीश्रमणसंघश्चैत्रवालगच्छीय देवभद्रगणिशिष्य जगच्चन्द्रसूरि श्रीविजयचन्द्रसूरि-प्रभृति आचार्यान् पद्मचन्द्रगणिसंप्रभृति तपोधनांश्च पं. कुलवन्द्रगणि-अजितप्रभगणि प्रभृति परिवारसमन्वितान् सप्रसादं समादिशति यथा—

(१) यतिप्रतिष्ठैव कर्तव्या श्रावकप्रतिष्ठा न प्रमाणीकार्या १ ।

(२) तथा श्रीदेवस्य पुरतो बलिनैवेद्यारात्रिकादीनि न निषेध्यानि २ ।

१ जिनदत्तसूरिचरित्र, पूर्वार्द्ध, पृ. ४३२ ।

६६]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष १४]

(३) तथा समस्तवैश्यावृत्यकराणां संम्यग्दृष्टिसमस्तयक्षाम्बिकादिमूर्तिप्रभृतीनां गृह-
चैत्येषु वसन्ति समानानां पूजानिषेधो न कार्यः ३ ।

(४) श्रीसंघप्रतिष्ठित श्रीआचार्यैस्तपोधनैश्च समं यथापर्यायं वन्दनकव्यवहारः
करणीयः ४ ।

(५) स्वप्रतिबोधितश्रावकाणां समस्तगच्छीयाचार्यतपोधनानां पूजावन्दनकदानोदिनिर्षधो
न कार्यः ५ ।

(६) राकापक्षीय—आंचलिक—त्रिस्तुतिकादिभिश्च सह वन्दनकव्यवहार—श्रुताध्ययनादि
व्यवहारश्च न करणीयः ६ ।

(७) करणत्रयादिसमाचारि प्रतिपालनपुरस्सरं च कालिकास्कालिकश्रुतमध्येतव्यम् ७ ।

(८) आवश्यकनिर्युक्ति—षट्जीदनिकायाध्ययनादि श्रतं न प्रकाश्यं, सिद्धान्तोद्धारगाथा
श्रावकान्न पाठयितव्यः ८ ।

(९) द्वितीयवन्दनकं च पादे पतितं न दातव्यम् ९ ।

(१०) पाक्षिकं चतुर्दश्यामेव विधेयं न पूर्णिमायाम् १० ।

(११) पुण्यमतां समृद्धिमतां सामर्थ्यानुमानेन वखान्नपानपात्रसाधारणदानदत्ता निदा न
कर्तव्या, प्रवृत्तिश्च कारयितव्या ११ ।

(१२) किं बहुना ? श्रीमदणहिरुलपाटकप्रतिष्ठितश्रमणसंघस्याज्ञां मन्यमानैः सर्वैरपि
आचार्यैस्तपोधनैश्च बहिरपि व्यवहरणीयं १२ ।

एनं श्रीसंघादेशं कुर्वाणा आचार्यास्तपोधना श्रीसंघस्यामिमता एव एनं च संघादेशमंगी-
कृत्य कुर्वाणानां आज्ञातिक्रमदोषवतां अमीषां श्रावकाश्च बाह्याः कर्तव्या । यदि पुनः संघादेश-
मंगीकृत्य कुर्वाणानां सन्मुखं कश्चिदाचार्या बहीवान्योक स्वकीयामवत्सर पोषयन् असहिष्णुताया
एव किमपि विचारबाह्यं भणति च स संघेनावश्यं निषेध्यः शिक्षणीयश्च ।

अन्य मतानि—आचार्य श्रीदेवचंद्रसुरिमतं, श्रीजयचंद्रसुरिमतं, पं. कुलचन्द्रमतं ।

इहार्थे साक्षिणः—श्रीजयसेन—श्रीमाणिक्यसूरिप्रभृति सर्वे आचार्यास्तथा साक्षिणः—
श्रे. उ. आसपालदेव तथा साक्षिणः श्रीरागिक श्री गुणपालः साक्षिणो राणकः श्रीपालङ्ग-
साक्षिणो जिनचंद्रप्रभृतिश्रावकः तथा साक्षिणः । एतत् प्रतिबोधित श्रा. ठा. धणसो तथा
राजा जाया ले. आंबड ।

अणुजाणावेरुणं बार वत्तिकयकम्भोपायवडिडद्विडकयलजुअलं ।

मत्थए ठवित्तविईगीतकण्णचुण्णे एगंति खमणंति एक निक्कमणवग्गह ॥ १ ॥

દીયાણા, લોટાણા, નાંદીયા વગેરે તીર્થોની યાત્રા

લેખક:-પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી.

(ક્રમિક ૧૫૭ થી શરૂ : ગતાર્કથી ચાલુ : આ અંક પૂર્ણ)

અબરી

પીંડવાણી પૂર્વ અને દક્ષિણની વચ્ચે બે માર્ગલ દૂર આ ગામ આવેલું છે. અહીં શ્રાવકોનાં ઘર આડ છે. બે ઉપાશ્રય છે. એક વિશાળ ધર્મશાળા છે. અહીંનું બાવનજિનાલખનું મંદિર પ્રસિદ્ધ છે. તેમજ ગામથી એક માર્ગલ દૂર અબરીના જમલની વચ્ચે આવેલું સરસ્વતી દેવીનું મંદિર પણ બહુ જ પ્રાચીન અને પ્રસિદ્ધ છે.

સૌથી પ્રથમ અમે અબરીની વિશાળ ધર્મશાળાની એક ફાટડીમાં બિરાજમાન પ્રભુ-મૂર્તિઓનાં દર્શન કર્યાં. આ મૂર્તિઓ અહીં રહેતા ચર્ચાતળના કબજામાં હતી. તેમના અભાવમાં બધી મૂર્તિઓ તેમના જીર્ણ ઉપાશ્રયથી ઉડાવીને અહીંની ધર્મશાળામાં પધરાવેલ છે.

મૂલનાયકજી શ્રી આદિનાથ પ્રભુજીની સફેદ પાષાણની ત્રણ હાથ ઊંચી ભવ્ય પ્રતિમા છે. એની નીચે ગાદીમાં લેખ આ પ્રમાણે છે.

(૧) ॥ સંવત ૧૫૨૩ વર્ષે વૈશાખ વદિ ૫ ગુરો શ્રી શ્રોમાલીજ્ઞાતીયઃ સં. સીજ્ઞાન માર્યા સનરવત પુત્ર સં. X X X X પુત્રાદિ કુટુમ્બયુતેન શ્રી આદિના (૨) થસ્વામી વિંબં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતમ્ શ્રીભસ્મીસાગરસૂરિભિઃ વહલીયાઃ ॥

મૂલનાયકજીની જમણી અને ડાબી બાજુ બે મોટા ઊભા કાઉસગીયાજી છે. આ બંને કાઉસગીયા શ્રી પાર્શ્વનાથજીના છે. બંનેની નીચે ગાદીમાં લેખ છે. પરંતુ ધસાઈ મયા છે, છતાં ટૂંકમાં અમે વાંચ્યું તે આ પ્રમાણે છે.

॥ સં. ૧૨૪૫ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૨ ગુરો આગીયાપ્રામે X X X

X X X X X

યશશ્વંદ્ર X X X આત્મશ્રેયોર્થે વિંબં કારિતમિતિ

વચ્ચે ધણું ધસાઈ ગયું છે.

એક શ્યામ શ્રીપાર્શ્વનાથજીની મૂર્તિ છે તેની ગાદીમાં પાછળના ભાગમાં આ પ્રમાણે લેખ છે.

॥ સં. ॥ ૧૬૩૮ વ. માં. શુ. ૧૩ સોમે શ્રી X X X

X X X X

પ્ર૦ ત. ગ. શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વૈરઃ (?)

એક પથ્થર ઉપર પાડુકાઓ છે.-ચુગલ છે. એમાં આ પ્રમાણે લેખ છે.

૬૮]

જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૧૪

સંવત્ ૧૨૧૯ વર્ષે માવશુક્લપક્ષે ૩ રવૌ શ્રીરાજરાજેશ્વર કુમારપાલ મૂપાલેન શ્રી શાંતિનાથસ્ય પાદુકા કારિતાં, પ્રતિષ્ઠિત શ્રીવાદીશ્વરચુડામળીશ્રી x x હેમાચાર્યેણ કારાપિતં.

લેખનો ભાવ સાફ છે. ૧૨૧૯ માં મહા શુદ્ધિ ૩ ને રવિવારે રાજરાજેશ્વર મહારાજ કુમારપાલે શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની પાદુકા કરાવી છે. અને વાદીશ્વરચુડામળિ શ્રીહૈમચંદ્રાચાર્યજીએ પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.

(પરંતુ અમારી દષ્ટિએ આ પાદુકા બહુ પ્રાચીન નથી, લેખની લિપી અને ભાષા જોતાં પણ લેખ એટલે પ્રાચીન નથી લાગતો.)

એક નાના ચોમુખજી છે. ત્રણ તો અખંડ છે અને એક મૂર્તિ ખંડિત છે. કુલ નવ મૂર્તિઓ છે.

પછી યાવનજિનાલય મંદિરમાં દર્શન કરવા ગયા. મંદિર પ્રાચીન અને ભવ્ય છે. મૂલનાયકજી શ્રીમહાવીર પ્રભુની સુંદર પ્રાચીન મૂર્તિ છે. મૂલ ગભારામાં ત્રણ મૂર્તિઓ છે. ત્રણે મૂર્તિઓ સુંદર અને પ્રાચીન છે. બહાર ચૂંડ મંડપમાં દસ મૂર્તિઓ છે. બધી મૂર્તિઓ પ્રાચીન અને સુંદર છે. આમાં બંને બાજુ પાષાણના બે ચોવીશ જિનેશ્વરની બે મૂર્તિઓ છે. બંને ઉપર લેખ છે. ડાબી બાજુની મૂર્તિ ઉપરનો લેખ આ પ્રમાણે છે.

॥ સં. ૧૨૪૩ વૈશાખ શુ. ૬ બુધ શ્રીનાગેન્દ્ર ગચ્છે પં: x x x આગળ નથી વંચાતું. લેખ ધસાઈ ગયો છે.

આમાં નાની એક સુંદર શુરુમૂર્તિ છે તેના ઉપરનો લેખ નીચે પ્રમાણે છે.

॥ સં. ૧૪૫૪ વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૨ રવૌ x x x x ગચ્છ પ. સુમતિ પ્રતિમાં વા. સોમ પ્રતિષ્ઠા. x x x

આગળ ધસાઈ ગયેલ છે.

રંગમંડપ અને પ્રદક્ષિણામાં પણ મૂર્તિઓ છે, પરંતુ સમયાભાવને લીધે અમે લેખ લઈ શક્યા નથી. મૂલગભારાની પાછળ મોટા ગભારા છે તેમાં રંગમંડપમાં જમણી બાજુ પ્રાચીન સરસ્વતીની પણ સુંદર મૂર્તિ છે. દેરીઓમાં કેટલીક સુંદર અને પ્રાચીન મૂર્તિઓ છે. પરંતુ વ્યવસ્થાની-વહીવટની ખામી છે. કેટલીક પ્રતિમાઓને ચક્ષુ નથી, કેટલીક પ્રતિમાઓને એક ચક્ષુ છે અને એક નથી. ભગવાનને કેસર વગેરે પણ ખરાખર નથી ચડતું. અવ્યવસ્થા જોઈ દર્શન કરતાં પારાવાર દુઃખ થયું. યાવનજિનાલયનું આવું ભવ્ય મંદિર હોવા છતાં આ અવ્યવસ્થા બહુજ ખટકે તેવી છે. સુધારા થવાની પૂરેપૂરી જરૂર છે.

આ મંદિરથી એક માઇલ દૂર ખજુરીના વનમાં સરસ્વતીની એક દેરી છે. આ મૂર્તિ બહુ પ્રાચીન છે. લોકોકિત મુજબ કલિકાલસર્વગ્ન આચાર્યવર્ષ શ્રી હૈમચંદ્રાચાર્યજી સરસ્વતીની આરાધના માટે કાશ્મીર જતા હતા ત્યારે એ દેવીજીએ અહીં જ સરિજીને દર્શન આપી અહીં જ આરાધના કરવા જણાવ્યું હતું. એટલે આ મૂર્તિ ખૂબ પ્રાચીન અને અમતકારી છે. અત્યારે પણ બહુ જ એકાંત અને શાંતિનું ધામ છે.

સરસ્વતીની આરાધના કરવા ઇચ્છતા મહાનુભાવોએ જરૂર લાભ લેવા જેવું છે.

અંક ૩-૪]

દીયાણા, લોટાણા, નાંદીયા વગેરે તીર્થોની યાત્રા

[૬૬

સીવેરાનો ટૂંક પરિચય

પીંડવાડાથી ઉત્તર પૂર્વના ખૂણામાં પીંડવાડાથી પાંચ માઇલ દૂર આ ગામ આવ્યું છે. અહીં અત્યારે શ્રાવકોનાં કુલ બે જ ઘર છે. પહેલાં વધારે ઘર હતાં.

અહીં અત્યારે શ્રી શાંતિનાથજી ભગવાનનું પ્રાચીન ભવ્ય મંદિર છે. જીર્ણોદ્ધારની ખાસ જરૂર છે. પહાડી પ્રદેશમાં આ મંદિર દૂર દૂરથી દેખાય છે. આ ભવ્ય મંદિરમાં મહત્વના લેખો છે જે આ પ્રમાણે છે.

૧-પ્રથમ મંદિરમાં પેસતાં જમણી બાજુ પથ્થર ઉપર આ પ્રમાણે લેખ છે.

“સંવત્ ૧૨૮૯ વર્ષે દેવરાવિજયસિંહસત્કમુહંપારાસન x x x આત્માર્થ પદ દીવ-
રાસત્ક જવ x x x (૧) કુયાપ્રતિ જવસતી (૩) ૨ દેવ શ્રીશાંતિનાથ યાત્રા x x

દેવરાવિજયસિંહના રાજ્યમાં ૧૨૮૯ માં યાત્રા કર્યાનો લેખ છે.

મૂલનાથજી શ્રીશાંતિનાથજીની મૂર્તિના પરિકરમાં નીચે મુજબ લેખ છે.

૧ ॥ સંવત્ ૧૧૯૦ વૈશાખ સુદિ ૮ (૯) ગોર્વા શ્રીશાંતિનાથ પ્રતિમા કારિતા ॥
શ્રીશાંતિનાથચાર્યેઃ પ્રતિષ્ઠિતા. ।

૧૧૯૦માં ગૌરીએ શ્રીશાંતિનાથજીની પ્રતિમા કરાવી છે અને પ્રતિષ્ઠા શ્રીશાંતિનાથચાર્યજી મહારાજને કરાવી છે.

મૂલનાથજીની પહાંડી પર નીચે પ્રમાણેનો લેખ છે.

સંવત્ ૧૪૧૦ વર્ષે (૧૬૧૦) શ્રી શાંતિ x x x

લેખ ઘસાઈ ગયો છે, પૂરા વંચાતો નથી. આ લેખ પ્રમાણે ૧૪૧૦ માં શ્રીશાંતિ-
નાથજી ભગવાનને સ્થાપિત કર્યા છે.

મૂલનાથજીની બન્ને બાજુ બે પરિકર છે તેમાં નીચે પ્રમાણે લેખ છે.

જમણી બાજુના પરિકરનો લેખ.

“સંવત્ ૧૧૯૮ વૈશાખ સુદિ ૩ કારાસત મૂળદેવમાયાં વેલહીપુત્રૈઃ । ધળદેવ
જિન્દુશ્ચ । (૧)

x ધળદેવજપુત્ર x x x x વલ્લમાધવ । બીજક x મહણીસુપુત્ર દેસલપ્રમૃતિસહિતૈઃ
શ્રીનાથ ॥ (૨)

કીયપ્રતિષ્ઠાપિતે હ્યાત શ્રીશાંતિનાથચૈત્યે શ્રીમહાવીરબૌબં કારિતં સ્વપિતૃનિમિત્તં શ્રી
ઈશ્વરાચાર્યેઃ પ્રતિષ્ઠિતમિત્તિ ॥

ભાવાર્થ:—સંવત્ ૧૧૯૮ માં વૈશાખ સુદિ ૩ ને ક્રેષ્ઠી કારાસત બ્રહ્મદેવ તેમની
પત્ની વેલહીના પુત્રો ધણદેવ અને જિન્દુ; તેમજ ધણદેવના પુત્ર પૌત્રાદિ કુટુંબઅસહિતે; શ્રી
શાંતિનાથજીના પ્રસિદ્ધ મંદિરમાં શ્રી મહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ બનાવી છે. આ ભવ્ય બિંબની
પ્રતિષ્ઠા શ્રી ઈશ્વરાચાર્યજીએ કરી છે.

૭૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૧૪

ડાળી બાબુના પરિકરમાં નીચે પ્રમાણે લેખ છે.

૧ ॥ સંવત્ ૧૨૨૪ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૯ બુધે શ્રીસમુદ્રસૂરિભિઃ

આગળ ત્રણ પંક્તિઓ છે પરંતુ લેખ વંચાતો નથી.

સંવત્ ૧૨૨૪ માં જેઠ શુદ્ધિ ૯ ને બુધે શ્રીસમુદ્રસૂરિઓએ પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

આવી જ રીતે મંદિરની બહાર એક પથ્થરમાં લેખ છે પરંતુ બરાબર વંચાતો નથી.

મંદિરની દેખરેખ સુંદર છે. જંગલમાં મંગલ જેવું આ સુંદર મંદિર દર્શનીય છે.

આ મંદિરની વ્યવસ્થા પીંડવાડાવાસી શેઠ બહુતમલજી રાખે છે. મહદની જરૂર છે.

અહીંથી પહાડ રસ્તે થઈ પાંચ માઇલ ચાલી માલજી જવાય છે. ત્યાં મંદિર સુંદર પ્રાચીન

અને ભવ્ય છે. બહાર સુંદર ધર્મશાળા છે. શ્રાવકનું ઘર નથી. પૂજારી પૂજા કરે છે. લેખ માટે તપાસ તો કરી પરંતુ લેખ ઉપલબ્ધ નથી થયો.

નાની પંચતીર્થોના રસ્તો આ પ્રમાણે છે.

ગામનું નામ.	માઇલ	મંદિર	ધર્મશાળા ઉપાશ્રય	શ્રાવકોનાં ઘર
● પીંડવાડા (રેશન સબજન રોડથી)		બાવનજિનાલય	બન્ને છે.	૨૦૦
卐 આમણવાડા	૪	„	વિશાલ ધર્મશાલા છે.	૦
卐 નાંદીયા	૪	૨ „	„	૫૦
卐 લોટાણા	૪	૧ „	„	૦
卐 દીયાણા	૪	બાવનજિનાલય	„	૦
નીતોડા	૬	બાવનજિનાલય	„	૫૦
(વચ્ચે માંડવાડા દર્શન કરવા)				
● સ્વરૂપમંજ	૪	ધરમંદિર	„	૧૦
● પીંડવાડા	૧૦	બે મંદિર	„	૨૦૦
卐 અબૂરી	૧૧	૧ મંદિર બાવનજિનાલય		૧૦
卐 પીંડવાડાથી નાણા	૧૨	„		ધર છે.

વચ્ચે સીવેરા માલજી વગેરે સ્થાને દર્શન કરીને પણ નાણા જવાય છે.

સીવેરામાં શ્રી શાંતિનાથજીનું પ્રાચીન અને ભવ્ય મંદિર છે. માલજીમાં પણ સુંદર પ્રાચીન મંદિર પહાડની નીચે આવ્યું છે. સીવેરામાં બે ઘર જોનાનાં છે. માલજીમાં જોનાની વસ્તી નથી. ત્રણ પ્રાચીન ભવ્ય મંદિર છે.

卐 આ ચિહ્નશાળાં તીર્થો છે.

● આ ચિહ્નશાળાં રેશનો છે.

મુનિરાજ શ્રીસૌમવિમલશુક્રત લગ્નમાન (જ્યોતિષ)

સંપાદક:-પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીરમણિકવિજયશ

- સરસતિ આંમણિ પ્રભુમી પાય, સેવિ સુંદર સહિ શુભરાય ।
સરજ પચુહ નમું ગ્રહ રંગિ, દિનપ્રમાણુ ઓહિરયું બહુ ભંગી ॥૧૧॥
- સિર છાયા જવ પગ ઇક હોઇ, સત્તર ઘડી પલ દોઇ તવ જોઇ ।
દોઇ પગે દિન પનર ઘડી, પલ ઇક સહિત બણવું ચડી ॥૨૨॥
- ત્રિહું પગે ઘડી હુઇ તેર, પલ ચિહું સાહત એહ ન ફેર ।
ચિહું પગલે પલ ઇક ઘડી વાર, ચડી ઘડી પગ પંચ ઇગ્યાર ॥૩૩॥
- છએ પગે દસ ઘડી પલ એક, પગ સાતે ઘડી નવ સુવિવેક ।
ઉપરિ પલ લિંજઇ વલિ ચ્યારિ, હવે વલિ આપુઅ વિચાર (?) ॥૪૪॥
- પગ આઠે પલ નવ ઘડી આઠિ, નવ પગે પલ દસ ઘડી આઠ ।
પગે દસ પલ દસ ઘડી સાત, જોતિષ અંથ માંહિ એ વાત ॥૫૫॥
- ઘડી સાત ઉપરી પલ દોઇ, પગ ઇગ્યારે વેલા હોઇ ।
ખાર પગે છ ઘડી પલ તેર, તેર ઘડી પલ સાત મોર ॥૬૬॥
- પલ ઇક છડી ચઉદે પગે, પગ પનરે નર એહવું વહે ।
ઘડી પંચ ઉપરી પલ સોલ, થાપી લગન કરું રંગ શેલ ॥૭૭॥
- પગ સોલે એહવું વિચાર, ઘડી પંચ નઈ પલ ઇગ્યાર ।
સતર પગે પલ છ ઘડી પંચ, પચ અઠારિ પંચ ઇક પલ સંચ ॥૮૮॥
- પગ ઉગણીસે ઘડીકા ચ્યારિ, ઉપરિ પલ ઇગવીસ વિચાર ।
ઘડી ચ્યારિ પલ સતર વીસ, પલ તેર ચઉઘડીઉ' ઇગવીસ ॥૯૯॥
- પલ નવ ઘડી ચ્યારિ આવીસ, પલ પંચ ઘડી ચઉ પદ ત્રેવીસ ।
પગ ચઉવીસે મન ધારી, પલ ઇક સહિત ઘડી તે ચ્યારી ॥૧૦૦॥
- ઘડી ત્રિણુ નઈ પલ અડવીસ, સિર છાયા જવ પગ પણવીસ ।
પલ પણવીસ ઘડી તે ત્રીન, પગ છવીસે બણે મન ॥૧૧૧॥
- સતાવીસે પાય જવ હોઇ, ઘડી ત્રીન પલ ત્રીસ નઈ દોય ।
અઠાવીસ પગે ઘડી ત્રીન, પલ ઉગણીસ ઉપરિ તું મન ॥૧૨૨॥
- ઘડી તિણુ પલ વીસ જપાય, ઉગણીસ કાય હુઇ છાય ।
તેર પલ ઘડી તિન પચ ત્રીસ, એ નિર્ધાર વીસા છષ વીસ ॥૧૩૩॥
- પલ ઇગ્યાર ઘડી ત્રિણુ સાર, પગ ઇગતીસે છષ નિર્ધાર ।
ત્રિણુ ઘડી પગ ઉપરિ પલ સાત, પગ ખત્રીસે બણે વાત ॥૧૪૪॥

૭૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ.

[વર્ષ ૧૪

પગ છત્તીસે ઘોલીઈં એમ, ઘડી દોઈ પલ સમતીસ સીમ ।	
પગ સમતીસે પલ પણતીસ, સહિત ઘડી દોઈ ચડીઈ દીસ	॥૧૫॥
પગ અડતીસે પલ તેતીસ, ઉગણુચ્યાલ પગે પલ તીસ ।	
ઓગણુતીસ ચ્યાલીસિ કવે, ત્રિહું ઠામિ દોય ઘડી ચિતવે	॥૧૬॥
પય પણુચાલી ઘડી દોઈ કહી, ઉપરી પલ સતાવીસ સહી ।	
પગ આચાલી ઘડી દોઈ બેઈ, પંચવીસ ફલ ઉપરિ હોઈ	॥૧૭॥
ઇણિ પરિ ઘોલું દિનપ્રમાણુ, એહવું જ્યેતિષ માંહિ ઠાણુ ।	
શ્રી ગુરુ હેમવિમલસુરીસ પભણુઈ સોમવિમલ તસ સિચ	॥૧૮॥

દુહા

દિન પ્રમાણુ બાણી કરી, લગન માંન મનિ આણિ ।	
ઘડી તીન પણિયાલ પલ, મેષ લગનઈ નર બાણિ	॥૧૬॥
ઘટી ચ્યાર નઈ સોલ પલ, વૃષ લગન તે હોઈ ।	
ઘડી પંચ પલ પંચ સિઈ, મિથુન લગને નર હોઈ	॥૨૦॥
ઘડી પંચ ઇંગચાલ પલ, કર્ક લગ સુવિચાર ।	
સિંહુ લગનિ ઘટી પંચ પલ, આચાલીસિઈં સાર	॥૨૧॥
ઘડી પંચ ઇગતીસ ફલ, કન્યા લહુ મનિ ।	
તુલ લગનિઈં ખચાલ પલ, ઘટી પંચસિઈં મનિ	॥૨૨॥
અઠમિ વર આચાલ પલ, ઘટીકા ઉપરિ પંચ ।	
પંચ ઘડીઈં બાણીઈં, પલ આચાલે સંચ	॥૨૩॥
પંચ ઘડી નઈ પંચ પલ, મકર લગનિ પમાન ।	
ચ્યાર ઘડી નઈ સોલ પલ, કુંભ લગનીઈં ઇમ બાણિ	॥૨૪॥
મીન મેષ પરિમાન જ્યે, ભાંખિઈં જ્યેતિષમાંહિ ।	
લગનમાન ઇણિપરિ ભણુઈ, સોમવિમલ ઉચ્છાંહિ	॥૨૫॥

॥ ઇતિ લગનમાન સંપૂર્ણ ॥

સંવત ૧૮૪૮ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૩ દિને લિખીતં ॥ શ્રી ઘનોદગિંદરે ।
સુ રૂપચંદ વાચનાથં ॥

આ લગનમાન પુસ્તકપાઠ મુનિરાજ શ્રી મુક્તિવિજયજી ગણિના ભંડાર (છાણી)ની
પ્રતિ પરથી ઉતારી આપવામાં આનું છે.

આ અંક

પ્રેસની અનિવાર્ય મુશ્કેલીના કારણે આ અંક બહુ વિલંબથી
પ્રગટ થાય છે તે માટે અમે ક્ષમા માગીએ છીએ. હવે પછી માસિક
વખતસર પ્રગટ થતું રહેશે.

૦૫૦

શીસોદીયા ઓસવાલ સંબંધી વિશેષ જ્ઞાતવ્ય

[ગતાંકમાં છપાયેલ લેખના અનુસંધાનમાં]

લેખક : પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી (ત્રિપુટી)

સાંડેરગઢની પટ્ટાવલો—મારવાડના સાંડેરાવ ગામથી આ ગઢ નીકળ્યો છે, જેમાં અનેક પ્રાભાવિક આચાર્યો થયા છે.

(૧) ઇશ્વરસુરિ—તેમને મુડારાની બઢરી દેવી પ્રત્યક્ષ હતી.

(૨) આ. યશોભદ્રસુરિ—તેમનો જન્મ સં. ૯૫૭ માં અને સ્વર્ગવાસ સં. ૧૦૨૬ કે ૧૦૩૯ માં થયો છે. વિલાઈ ગામમાં જ્ય. પ્રુષ્પસારની પત્ની ગુણસુંદરીનો કુખે તેઓ જન્મ્યા. તેમની દીક્ષા ૬ વર્ષની ઉંમરે થઈ હતી. તેમને બઢરી દેવી પ્રત્યક્ષ હતી. તેઓ મુડારામાં આચાર્ય થયા, ત્યારથી તેમણે જીવજીવ સુધી ૬ વિમર્ષિતા ત્યાગ કર્યો હતો, અને નિરંતર માત્ર આઠ કાગિયાથી આખેલ કર્યા હતાં. તેમને મતતંત્ર અનેક વિદ્યાઓ સિદ્ધ હતી. તેમને મારવા કૈશવ યોગીએ ઘણા પ્રવલો કર્યા, જે સર્વે નિષ્કળ ગયા. તેઓ એ વિદ્યાપ્રધી વલભીનગર કે ખેડપ્રદાથી ઋષભદેવ ભગવાનનો પ્રાસાદ લાવી એક જ રાતમાં નાડલાઈમાં સ્થાપિત કર્યો છે, જે આજે પણ વિદ્યમાન છે.

(૩) આ. શાંતિસુરિ—તેઓ ચૌહાણ વંશના હતા. બઢરી દેવી તેમને સદાય હતી.

(૪) સુમતિસુરિ, (૫) શાંતિસુરિ, (૬) ઇશ્વરસુરિ, (૭) શક્તિસુરિ, સં. ૧૧૮૧ (૮) ક્ષમતિસુરિ, (૯) શાંતિસુરિ, (૧૦) ઇશ્વરસુરિ—તેમણે જીવવિચારવિવરણ વગેરે અનેક ગ્રંથો પનાવ્યા છે, તથા સં. ૧૫૬૭ વૈ. શુ. ૬ શુક્રવારે પુનર્વસુનક્ષત્રમાં નાડલાઈમાં સાયર જિનવસત્તિમાં મ. શ્રી ઋષભદેવની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

આ. યશોભદ્રસુરિના ખીજ શિષ્ય આ. બલિભદ્રસુરિ યાને વાસુદેવસુરિથી હસ્તિકુંડી-ગઢ શરૂ થયો છે, જેમાં અનુક્રમે વાસુદેવસુરિ, પૂજ્યભદ્રસુરિ, દેવસુરિ અને બલિભદ્રસુરિ એ ચાર નામના આચાર્યો થતા હતા.

આ. યશોભદ્રસુરિના ત્રીજ શિષ્ય ખોટા ઋષિ ખોટા તપસ્વી થયા છે, જેમનું નામ ખીમ ઋષિ છે. તેમને કૃષ્ણઋષિ નામના શિષ્ય હતા. (શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસુરિ સંશોધિત ઐ. રા. ભા. ખીજો.) આ ગઢનો પ્રાકૃતભાવ સાંડેરાવ ગામથી થયેલ છે.

ઠ્ઠેસાણાથી પાટણ તેમ જ કંખોઈતીર્થ જતી રેલ્વે લાઈનમાં મણુદ સ્ટેશન આવે છે. તેનાથી દોઢ માઈલ દૂર સાંડેર ગામ છે. આ ગામ પ્રાચીન છે. પણ તે સાંડેરક ગઢનું ઉત્પત્તિ સ્થાન નથી, કિન્તુ સાંડેર ગઢ સાથે તેનો કોઈ વિશિષ્ટ સંબંધ હશે એમ લાગે છે. ગુર્જરેશ્વર બીમદેવ સાંડેર ગઢના આ. બલિભદ્રસુરિને મહુ માનતો હતો. એમ ઈતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે. તે એવા સંયોગમાં સાંડેર ગામ વસ્યું હોય તે સંભવિત છે.

સાંડેર ગઢમાં અનેક પ્રતિભાસંપન્ન આચાર્યો થયા છે. ✕

Shri jaina Satya Prakash. Regd. No. B. 3801 श्री जैन सत्य प्रकाश

दूरेके वसाववा योग्य

(श्री जैन सत्य प्रकाशना त्रय विशेषांक)

(१) श्री महावीर निर्वाण विशेषांक

जगवान महावीरस्वामीना जवन सं'धी अनेक लेखोथी
समुद्र अंक : मूल्य ७ आना (टपावपर्यंतो जेक आनो वधु).

(२) द्वीपोत्सवी अंक

जगवान महावीरस्वामी पछीना १००० वर्ष' पछीना सातसो वर्ष'ना जैन
इतिहासने जगता लेखोथी समुद्र सन्नि अंक : मूल्य अवा इपिया.

(३) कृमांक १०० : विक्रम-विशेषांक

जगदा विक्रमादित्य सं'धी इतिहासिक विज्ञानिक लेखोथी
वषद २४० पानातो हणदार सन्नि अंक : मूल्य दोड इपिया.

श्री जैन सत्य प्रकाशना जे विशिष्ट अंके

[१] कृमांक ४३-जैनदर्शनमां सासादार होवना आक्षेपोना
जवाणइप लेखोथी समुद्र अंक : मूल्य चार आना.

[२] कृमांक ४५-क. स. श्री डेमअंदाचार्य'ना जवन सं'धी
जनेक लेखोथी समुद्र अंक : मूल्य त्रय आना.

काथी तथा पाडी हाडलो

श्री जैन सत्य प्रकाश'नी नीज, पांचमा, आठमा, एकमा,
जनिवारमा चारमा तथा तेरमा वर्ष'नी काथी तथा पाडी हाडलो तैवार
७ मूल्य दूरेकुं काथीना जे इपिया, पाडीना अही इपिया

- लथी -

श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समिति
जेशिमलार्जनी वाडी, धीकांटा, अमदावाद.

मुद्रक:-भयनलार्ज छोटाबाई देसाई. श्री वीरविजय प्रिन्टींग प्रेस, सलापोस कोसरोड,
पो. मो. नं. ६ श्री लज्जिमार्ग कार्यालय-अमदावाद. प्रकाशक:-श्रीमनलाव गोडणदास शाह.
श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय, जेशिमलार्जनी वाडी, धीकांटा रोड-अमदावाद.